

 qazaq1913

Енді «Qazaq» газетіне жазылу үшін бұрынғыдай кезектен көз ашпайтын «Қазпошта» бөлімшесіне барып, уақыт жоғалтпайсыз. Сіз ол үшін газеттің Kaspi Gold 4400 4302 2639 4614 картасына немесе +7 777 797 77 88 нөміріне қажетті ақшаны (12 айға – 9 800 теңге) аударсаңыз, аударған қаржыны растайтын түбіртек көшірмесін және аты-жөніңізді, ЖСН нөміріңізді, тұрғылықты мекенжайыңызды редакцияның WhatsApp +7 701 505 48 48 нөміріне жіберсеңіз жеткілікті. Содан кейін редакция қызметкері «Қазпошта» бөлімшесіне барып, аударған ақшаңызға Сізді газетке жаздыртады, түбіртеккі жібереді.

ЕЛІМІЗДЕ
МӘСЛИХАТ ДЕПУТАТТАРЫН
САЙЛАУ
29 ҚАРАШАДА ӨТЕДІ

Қазақстанда барлық деңгейдегі мәслихат депутаттарының кезектен тыс сайлауы 2026 жылғы 29 қарашаға белгіленді. Бұл туралы Орталық сайлау комиссиясының отырысында белгілі болды.

Орталық сайлау комиссиясы төрағасының орынбасары Мұхтар Ерманның айтуынша, сайлау Мемлекет басшысының барлық деңгейдегі мәслихаттардың өкілеттігін мерзімінен бұрын тоқтату туралы Жарлығы негізінде ұйымдастырылады. «Қазақстан Республикасындағы сайлау туралы» Конституциялық заңға сәйкес, өкілеттігі мерзімінен бұрын тоқтатылған мәслихат депутаттарының кезектен тыс сайлауы тиісті шешім қабылданған күннен бастап екі айдан кешіктірілмей өткізілуі керек. Алдағы сайлау аясында еліміздегі 228 мәслихаттың 3 447 депутаты сайланады. Оның ішінде 668 мандат облыстық, 626 мандат қалалық, ал 2 053 мандат аудандық мәслихаттарға тиесілі. Мәслихат депутаттары жалпыға бірдей, тең және төте сайлау құқығы негізінде жасырын дауыс беру арқылы бес жыл мерзімге сайланады.

ЖЕДЕЛ ЖӘРДЕМНІҢ
ҚАЙ ЖЕРДЕ КЕЛЕ
ЖАТҚАНЫН ЕНДІ ТЕЛЕФОННАН
БАҚЫЛАУҒА БОЛАДЫ

ФОТО: ZAKON.KZ

Елімізде жедел жәрдем бригадасының қозғалысын телефон арқылы бақылау жүйесі сынақтан өтіп жатыр. Жоба әзірге Шымкент қаласы мен Ақтөбе облысында іске қосылған. Сонымен қатар, 13 қазаннан бастап жедел медициналық көмек көрсету қағидаларына енгізілген өзгерістер күшіне енді.

Жедел жәрдем шақырған адам бригаданың қайда келе жатқанын білу үшін диспетчерге қайта-қайта хабарласуға мәжбүр болатын жағдайлар кездеседі. Енді бұл мәселені технология арқылы шешу көзделген. Жаңа жүйе бойынша шақырту қабылданған соң азаматтың телефоннаы SMS хабарлама жіберіліп, онда Яндекс картасына сілтеме беріледі. Сол арқылы науқас немесе науқастың жақындары бригаданың қозғалысын бақылай алады. Денсаулық сақтау министрлігіне қарасты Ұлттық шұғыл медицинаны үйлестіру орталығы басқарма төрағасының орынбасары Асхат Ишанғалиұлының айтуынша, жоба әзірге сынақ режимінде жұмыс істеп тұр. Бұл бастама алғаш рет енгізіліп отырғандықтан, оны бір қала мен бір облыста сынап жатырмыз. Егер жүйе тиімділігін көрсетіп, жұмысымызға оң әсерін тигізсе, басқа өңірлерге де енгізу мәселесі қаралады. Ол үшін қаржыландыру жағы да шешіліп, тиісті қаражат келесі жылғы бюджетке енгізілуі керек.

«Қазақтың еңкейген кәрі, еңбектеген жасына түгелімен ой түсіріп, өлім ұйқысынан оятып, жансыз денесіне қан жүгіртіп, күзгі таңның салқын желіндей ширықтырған, етек-жеңін жиғызған «Қазақ» газеті болатын», – деп заңғар жазушы Мұхан, Мұхтар Әуезов жазғандай, 1913-1918 жылдары 267 нөмірі оқырман қолына тиген газеттің әр санында жарияланған мақалалар ұлттың жоғын жоқтады, мұңын мұңдады. Қазақы сөз, қазақы ой, қазақы таным, бәрі газеттің түпкі санасында сайрап, оқырманын жаңа кеңістікке жетеледі.

Газеттің бас шығарушысы Ахмет Байтұрсынұлымен бірге газеттің негізін Әлихан Бөкейхан мен Міржақып Дулатұлы қалады. Міржақып Ахметпен кезектесіп, газеттің әр нөміріне қол қойып отырса, соңғы нөмірлеріне Жанұзақ Жәнібеков (1899-1937) қол қойды. Басылымда сол кездегі ел өмірі, яғни елдің тұрмыс-тіршілігі, саяси-әлеуметтік жағдайы, мал-жан жайы (экономикасы мен демографиясы), дін, мәдени-ағарту тақырыптары қамтылып, бас бетіне ішкі-сыртқы маңызды мәселелер жөнінде бас мақала жарияланса, кейінгі беттеріне шағын мақалалар, өлең-жырлар басылды.

Тарихи газет 1918 жылы тоқтағаннан кейін оның жарық көрген сандары кешегі кеңес заманында жетпіс жылға жуық жабық қорда жатты. Тек еліміз азаттық алған тоқсаныншы жылдары ғана «Қазақтың» қазақпен қайтадан қауышуына мүмкіндік туды. Ең әуелі сол асыл текті Алаш арыстарының сарқытындай болған қазақтың қабырғалы қаламгері Қоғабай Сәрсекеевтің «Қазақ» газетін 268 нөмірінен бастап қайта шығарғаны (сонымен бірге «Айқапты» да) – ел өміріндегі елеулі оқиға болғаны анық.

Шүкір, бүгін «Қазақ» газетінің 1 353 саны шығып отыр. Мұның бәрі Сіздердің арқаларыңызда болды. Сондықтан, газетті 2027 жылы да қолданыздар демекпін.

■ ӘР ҚАЗАҚТЫҢ ШАҢЫРАҒЫНАН «ҚАЗАҚ» ТАБЫЛСЫНШЫ, АҒАЙЫН!

1913 жылы Алаш арыстары – Әлихан Бөкейхан, Ахмет Байтұрсынұлы мен Міржақып Дулатовтар негізін қалаған, 2006 жылы жазушы Қоғабай Сәрсекеев қайта жарыққа шығарған «Қазақ» газетіне 2023 жылғы 2 ақпанда 110 жыл толғанын және Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың ұйытқы болуымен 2 ақпан – Ұлттық баспасөз күні болып белгіленгенінен хабардарсыз. Бұл «Қазақ» – сол «Қазақтың» заңды жалғасы. Өйткені, «Қазақты» тұңғыш шығарушылардың бірі әрі

АСТАНА-БРЮССЕЛЬ:
ЕКІЖАҚТЫ БАЙЛАНЫСТЫҢ ЖАҢА БЕЛЕСІ

Президент екіжақты сауда-экономикалық байланыстарды кеңейтуге Король Филипптің айрықша үлес қосқанына тоқталды.

– Сіз 16 жыл бұрын Қазақстанға сауда миссиясын бастап келдіңіз. Бұл қадам елдеріміздің іскер топтары арасындағы ұзақмерзімді ықпалдастыққа берік негіз қалады. Сіздің Бельгия бизнесіне көрсетіп келе жатқан қолдауыңыз серіктестігімізді ілгерілетуге зор ықпал етті. Дегенмен, ынтымақтастықты одан әрі жандандыруға әлеуетіміз жеткілікті, – деді Мемлекет басшысы.

■ ЕУРОПАҒА ҚАЖЕТ 34 ШИКІЗАТТЫҢ 21-І ҚАЗАҚСТАНДА ӨНДІРЕЛДІ

Қасым-Жомарт Тоқаевтың пікірінше, көлік-логистика қарым-қатынасты нығайтатын негізгі бағыттардың бірі саналады. Президент Қазақстан теміржол және автокөлік инфрақұрылымын, Орта дәліз бойындағы теңіз порттары мен терминалдарын жаңғыртуға ауқымды инвестиция құйып жатқанын мәлімдеді.

– Осы орайда, Еуропадағы ірі логистикалық орталықтың бірі ретінде Бельгияның бай тәжірибесінен үйренеріміз көп. Антверпен-Брюгге порт кешені мен Каспий теңізіндегі Ақтау, Құрық порттары арасында нәтижелі серіктестік орнайтынына сенімдіміз. Бұл Қазақстанның металл, мұнай химиясы мен ауыл шаруашылығы өнімдерін үлкен нарыққа шығаруға мүмкіндік береді, – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Мемлекет басшысы жасанды интеллект пен технологиялық индустрияны дамыту өзара серіктестіктің негізгі басымдығы екенін айтты.

– Жасанды интеллект пен цифрлық технология мүмкіндігін пайдалана отырып, AleMAi, Alatau City секілді ірі бастамаларды жедел іске асырамыз. Өнеркәсіптің озық салалары аталған орталықтарда қалыптасады. Бельгияның жартылай өткізгіштерді зерттеу саласында позициясы мықты. Осы артықшылықты ескеріп, бірлескен жобаларды іске асыруға және серіктестікті дамытуға болады, – деді Президент.

Қасым-Жомарт Тоқаев энергетика және мұнай химиясы салаларындағы ынтымақтастық перспективасына баса назар аударды.

– Қазақстан еуропалық нарыққа тұрақты түрде мұнай жеткізеді. Сонымен қатар, жаңартылатын қуат көздері, энергия тиімділігін арттыру, өнеркәсіпті декарбонизациялау және сүтегі өндірісі салаларындағы ынтымақтастықтың әлеуеті зор. Бельгия компанияларын шикізатты терең өңдеу, химия өнеркәсібі және қосылған құны жоғары полимер өнімдерін шығару бағыттарында бірлескен жобаларды іске асыруға шақырамын, – деді Мемлекет басшысы.

Президент жасыл энергетикаға көшу және цифрлық экономиканы дамыту аса маңызды минералдар саласындағы өндірістік кооперация мүмкіндіктеріне жол ашатынына тоқталды. Қасым-Жомарт Тоқаев Король Филипптің мемлекеттік сапары аясында аса маңызды минералдар бойынша Қазақстан-Бельгия дөңгелек үстелі ұйымдастырылғанын атап өтті.

– Еліміз Еуропа өнеркәсібі үшін ауадай қажет 34 шикізат түрінің 21-ін өндіреді. Сонымен қатар, Бельгияға титан мен молибден өнімдерін тасымалдайды. Біздің ресурс әлеуетіміз бен Бельгияның инвестициясын, технологиясы мен білім-білігін ұштастыра отырып, осы өте маңызды салада стратегиялық серіктестік құра аламыз. Бүгінгі іс-шараның нәтижесі нақты инвестициялық және технологиялық жобаларға ұласады деп үміттенемін. Мақсатымыз – отандық өңдеу өнеркәсібін өркендетіп, қосылған құны жоғары тауар шығару. John Cockerill және Qarmet компаниялары мырышталған болат пен қорғаныш жабындарын өндіру бойынша серіктестікті жолға қоймақ. Бельгиялық әріптестердің геологиялық барлау, шикізат және металл өңдеу жобаларына қатысуын құптаймыз, – деді Президент.

■ КОРОЛЬ ФИЛИПП ҚАЗАҚСТАНМЕН ҚАЙ САЛАЛАРДА СЕРІКТЕСТІКТІ КҮШЕЙТКІСІ КЕЛЕДІ?

Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстан өнімділікті арттыруға, ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеуге, сондай-ақ су және жер ресурстарын тиімді пайдалануға баса мән беретінін айтты. Бұдан бөлек, Президент медицина мен фармацевтика

салаларындағы серіктестікті нығайтудың маңызына назар аударды.

– Біз IBA компаниясымен ынтымақтастықты құптаймыз. Бұл Қазақстандағы протонды терапияға қолжетімділікті арттырады. Сала мамандарын даярлауға және клиникалық зерттеулер жүргізуге қатысты бірлескен бағдарлама онкологиялық ауруларды емдеудің озық тәсілдері бойынша құзыретімізді нығайтуға мүмкіндік береді. Бельгияның фармацевтикалық компанияларын елімізде өндіріс орындарын ашуға шақырамыз, – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Сондай-ақ, Мемлекет басшысы Қазақстан өз азаматтарымен бірге жұмыс істей алатын озық ойлы әрі іскер тұлғаларды тартуға мүдделі екенін айтты.

– Мұндай мамандар елімізге неғұрлым көп келсе, соғұрлым баршамызға пайдалы болар еді. Өйткені, осы арқылы адамдар арасындағы қарым-қатынас жақсарып, кәсіби байланыс жандана түседі. Халқымыз осындай аралас-құраластықты бағалайды. Қазақстан Президенті ретінде мен үшін елімізге келетін азаматтардың шыққан тегі емес, ең алдымен, қарым-қабілеті мен ақыл-ойы маңызды, – деді Президент.

Бұдан кейін Мемлекет басшысы инвестициялық климатты жақсарту, заңнаманы жетілдіру, адал бәсекені қорғау және инвесторлармен тікелей диалог өрбіту бойынша қабылданып жатқан жүйелі шараларға тоқталды.

– Халықаралық зерттеу және рейтинг агенттіктерінің бағалауына сәйкес, жуықта Қазақстан әлемнің ең ықпалды елдерінің арасында 34-орынға тұрақтады. Макроэкономикалық көрсеткіштерге зер салсақ, еліміз көптеген салада, атап айтқанда, әлеуметтік қорғау, инновациялық саясат, цифрландыру, ЖИ-ді дамыту, сыртқы саясат, ғылым және білім, заң үстемдігі қағидатын орнықтыру, қоршаған ортаны аялау, экологиялық мәдениетті ілгерілету, волонтерлік қозғалысты қолдау, ең маңыздысы, адамның құқығы мен бостандығын қорғауда елеулі прогреске қол жеткізді. Бұл қағидаттардың барлығы Конституцияда бекітілген. Азаматтар, Президент ретінде мен де оны мүлтіксіз сақтауымыз қажет. Біздің ұранымыз – «Бірлігіміз – әралуандықта!». Аталған қағидатқа сүйене отырып, елдегі тұрақтылық пен бейбітшілікті сақтауға бар күшімізді саламыз. Осылайша, барлық шетелдік, соның ішінде Бельгия компанияларына қолайлы әрі ашық іскерлік климат қалыптастырдық, – деді Президент.

Король Филипп Брюссельде және Астанада Еуропа мен Орталық Азия арасындағы байланыстарды нығайтуға қажетті алғышарттардың барлығы бар екенін атап өтті.

– Еуропалық одақтың дәл ортасында орналасқан Бельгия Еуропа нарығына шығатын қақпа ретінде елеулі рөл атқарады. Сондай-ақ, технология, инновация, таза энергетика, логистика және халықаралық сауда саласында айтарлықтай тәжірибеге ие. Ал, Қазақстан еуразиялық кеңістіктің маңызды аумағы саналады. Географиялық тұрғыдан оңтайлы орналасуының және мол табиғи ресурстарының арқасында Қазақстан әлем экономикасында ерекше орны бар аймақтық сауда, инвестиция және жасыл экономиканы дамыту орталығына айналды. Мұның бәрі ынтымақтастықты одан әрі тереңдетуге шынайы негіз болады, – деді ол.

Бельгиялықтар Королі екі елдің бизнес өкілдерін энергетика, аса маңызды минералдар, көлік-логистика, қаржы және туризм сияқты перспективті салаларда ықпалдастықты жандандыруға шақырды.

– Бельгия мен Қазақстанның арасы географиялық жағынан алшақ болғанымен, мақсат-мұраттарыңыз, амал-әрекеттеріміз және табандылығымыз тұрғысынан өте жақын елдерміз, – деді Король Филипп.

■ ТОБЫҚТАЙ ТҮЙІН

Қазақстан-Бельгия іскерлік кеңесінің төртінші отырысы нәтижесінде екі ел арасындағы серіктестік жаңа деңгейге көтеріліп, 17 құжатқа қол қойылды.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Бельгия Королі Филипп пен Патшайым Матильданы елорда әуежайынан Алматы қаласына шығарып салды. Корольдің отбасының мемлекеттік сапары 14 қарашада Алматыда жалғасты.

Есбол ҚУАТҰЛЫ

БАСПАСӨЗ — БАРШАҒА ОРТАҚ
РУХАНИ ИГІЛІК

«ҚАЗАҚ» ГАЗЕТІНІҢ БАС РЕДАКТОРЫ ҮНДЕУ ЖОЛДАЙДЫ

газеттің жауапты хатшысы болған Міржақып Дулатовтың қызы Гүлнар Міржақыпқызы көзі тірісінде тарихи басылымды мойындап, қолына ұстағанда, үйіне әкесі кіріп келгендей әсерде болғанын өз естелігінде жазды.

Ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлы «Газет – халықтың көзі, құлағы һәм тілі» деп басталатын мақаласын «...адамға көз, құлақ, тіл қаншалықты керек болса, халыққа да газет соншалықты керек. Газеті жоқ жұрт басқа газеті бар жұрттардың қасында құлағы жоқ керек, тілі жоқ мылқау, көзі жоқ соқыр секілді» деп түйіндейді. Осыдан-ақ қоғамның тыныс-тіршілігінде бұқаралық ақпарат құралдарының алатын орны ерекше екенін ұғынуға болады.

Рас, кез келген басылымның қолдаушысы да, тірегі де тұрақты оқырман екені анық. Сондықтан, баршаңызды «Қазақ» газетіне 2027 жылға жазылуға шақырып, «Әр

қазақтың шаңырағынан «Қазақ» табылсыншы» деп үндеу тастаймыз, ағайын!

■ XX ҒАСЫРДА АТЫМТАЙ ЖОМАРТТАРДЫҢ ҚАРЖЫЛАЙ КӨМЕГІМЕН «ҚАЗАҚ» ГАЗЕТІН ҰЛЫ ДАЛАҒА ТАРАТЫП ЕДІ...

Осыдан 113 жыл бұрын Әлекең, Ақаң, Жақаң газетті ұйымдастырып, шығарушылар сапында тұрды. Алайда, сол қиын-қыстау дәуірдің өзінде басылымның дер кезінде шығып, қара орман қазағының қолына жетіп отыру үшін де үлкен қаражат керек болғаны анық. Бүгінгі тілмен айтсақ, демеушілері, қолдаушылары болған. Несін жасырамыз, тап сол қоғамдағы қаражат тапшылығын қазір де көріп отырған жайымыз бар.

Езілген елдің жоқтаушысы болған газет XX ғасырда

ФОТО: AKORDA.KZ

■ ИДЕЯДАН ӨНДІРІСКЕ ДЕЙІН

Қазақ егіншілік және өсімдік шаруашылығы ғылыми-зерттеу институтында (ҚазЕӨШҒЗИ) соңғы жылдары «Ғылым қоры» АҚ-ның қолдауымен бірқатар жоба жүзеге асырылып келеді. Бұл жобалар селекционерлердің ғылыми жетістіктерін ауыл шаруашылығы өндірушілері сұранысқа ие дақыл тұқымдарына айналдыруға жол ашуда. «Не ексең, соны орасың» дейді халық даналығы. Мол өнім алудың негізі – сапалы тұқым. Ал, одан кейінгі нәтижеге агротехникалық шаралар мен технологиялық сүйемелдеудің де ықпалы зор. ҚазЕӨШҒЗИ-де бұл үдеріс селекциялық идеядан бастап, тұқым өндіру мен дайын өнімді өткізуге дейінгі кезеңдерді жүйелі қамтиды. Шаруалар үшін тазалығы мен өнгіштігі жоғары, жергілікті топырақ-климат жағдайына бейімделген сапалы тұқым материалының маңызы ерекше.

Отандық селекционерлер өздері шығарған сұрыптар мен будандардың зертханаларда немесе тәжірибелік алқаптарда ғана қалмай, нақты шаруашылықтарға жетуіне мүдделі. «Ғылым қоры» АҚ-ның қолдауымен жүзеге асырылып жатқан жобалар оларды көбейтуге, өңдеуге және нарыққа шығаруға қажетті инфрақұрылымды дамытуға мүмкіндік береді.

Мәселен, ҚазЕӨШҒЗИ-дің жүгері және құмай дақылдары зертханасы көп жылдан бері әртүрлі пісу мерзіміне жататын жүгері будандарын шығарумен, сондай-ақ құмай, судан шөбі мен қонақжүгерінің сұрыптарын жасаумен айналысады. Ғалымдар ұжымы ғылыми зерттеулермен қатар, тұқым шаруашылығын дамытуға және отандық селекция жетістіктерін өндіріске енгізуге де басымдық береді.

Осы жұмыстың маңызды нәтижелерінің бірі – өткен жылы жүгері мен құмай дақылдарының тұқымдарын кептіруге, тазалауға, сұрыптауға, өлшемі бойынша калибрлеуге және егіске дайындауға арналған заманауи өндірістік желінің іске қосылуы.

Құны 173,96 млн теңге болатын жабдық «Ғылым қоры» АҚ-ның қолдауымен жүзеге асырылып жатқан «Жүгері будандары мен құмай сұрыптарының жоғары сапалы тұқымдарын өндіру» жобасы аясында сатып алынған.

Қытай мен Чехияда өндірілген жабдықтармен жарақтандырылған желі сағатына үш тоннаға дейін тұқым өңдеуге қауқарлы. Бұл көрсеткіштердің артында нақты міндет тұр. Ол – Қазақстанда отандық селекция тұқымдарын өндіру көлемін ұлғайтып, ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге егіске дайын сапалы тұқым ұсынуға мүмкіндік беретін заманауи инфрақұрылым қалыптастыру.

■ МАЛ АЗЫҒЫНАН ДӘНГЕ ДЕЙІН: ПОПКОРНҒА АРНАЛҒАН ЖҮГЕРІ ДЕ БАР

Көпжылдық зерттеулер нәтижесінде институт ғалымдары еліміздің әртүрлі табиғи-климаттық аймақтарына арналған бірқатар сұрыптар мен будандар шығарды. Олардың қатарында жүгерінің Жетісу-2026, Дайана-2026 және Мирас-2026 будандары, судан шөбінің Нафисат-2026 сұрпы, попкорн дайындауға жарамды Алтынай-2026 жарылғыш жүгері сұрпы және дәндік құмайдың Ерік-2026 сұрпы бар. Әрқайсысының өзіндік ерекшелігі мен қолданылу мақсаты айқындалған. Жаңадан шығарылған сұрыптар мен будандар үш жыл бойы мемлекеттік сұрып сынағынан өтеді. Сынақ нәтижелері оң болған жағдайда олар пайдалануға ұсынылатын сұрыптар мен будандардың мемлекеттік тізіліміне енгізіледі.

Жүгері будандарының көк балауса өнімділігі гектарына 1150 центнерге дейін, ал дән өнімділігі гектарына 140,2-150 центнер аралығында болуы мүмкін. Олар ауруларға төзімді, механикаландырылған әдіспен жинауға қолайлы. Бұл будандар Қазақстанның оңтүстігі мен оңтүстік-шығысындағы суармалы жерлерде, атап айтқанда Алматы, Жетісу, Жамбыл, Қызылорда және Түркістан облыстарында өсіруге ұсынылған.

Еліміздің солтүстік өңірлеріне арнап ғалымдар ерте пісетін Мирас-2026 малазықтық жүгері буданын шығарды. Оның вегетациялық кезеңі 96-98 күнге созылады, ал дән өнімділігі гектарына 92,2 центнерге дейін жетеді. Бұл буданды Батыс Қазақстан, Қостанай және Павлодар облыстарында өсіру ұсынылған. Вегетациялық кезеңінің қысқалығы жылы маусымы шектеулі аймақтар үшін ерекше маңызды.

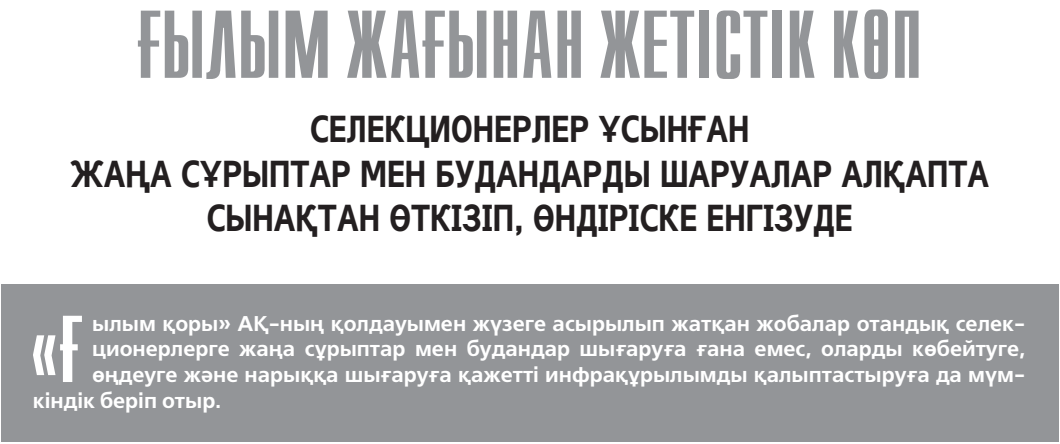
Мал шаруашылығына қажетті берік жемшөп қорын қалыптастыруда Нафисат-2026 судан шөбі сұрпының да маңызы зор. Ол орташа мерзімде пісетін топқа жатады, өсімдігінің биіктігі шамамен 190 сантиметрге жетеді. Сұрып жатып қалуға және дәнінің шашылуына төзімді.

Үш жылдық конкурстық сұрып сынағының қорытындысы бойынша оның дән өнімділігі орта есеппен гектарына 27,2 центнерді құраған. Салыстыру үшін айтсақ, осы кезеңде стандартты Айлана-2017 сұрпының көрсеткіші гектарына 18,9 центнер болған. Нафисат-2026 сұрпын Ақмола, Алматы, Жамбыл және Түркістан облыстарында өсіру ұсынылады.

Зертхананың тағы бір маңызды бағыты – азық-түлікке пайдаланылатын дақылдар сұрыптарын,

ФОТО: KAZNIR.KZ

«Ғылым қоры» АҚ-ның қолдауымен жүзеге асырылып жатқан жобалар отандық селекционерлерге жаңа сұрыптар мен будандар шығаруға ғана емес, оларды көбейтуге, өңдеуге және нарыққа шығаруға қажетті инфрақұрылымды қалыптастыруға да мүмкіндік беріп отыр.

соның ішінде попкорн дайындауға арналған жүгеріні шығару. Осындай ғылыми әзірлемелердің бірі – Алтынай-2026 жарылғыш жүгері сұрпы.

Селекционерлер дәндік құмайды құстардың шоқып, зақымдауынан қорғауға бағытталған әзірлемелерді де қолға алған. Орташа мерзімде пісетін Ерік-2026 дәндік құмай сұрпы өнімділігімен және қолайсыз факторларға төзімділігімен ерекшеленеді. Ол аурулар мен зиянкестерге іс жүзінде шалдықпайды. Дәнінің ұшы сүйір болғандықтан, құстардың зақымдауына да төзімді келеді.

Аталған барлық сұрыптар мен будандардың оригинаторы – ҚазЕӨШҒЗИ. Институттың ғылыми әзірлемелері отандық селекцияның Қазақстанның әртүрлі өңірлерінің ерекшеліктерін ескеретінін көрсетеді. Атап айтқанда, солтүстік облыстардағы қысқа вегетациялық кезеңнен бастап, оңтүстік пен оңтүстік-шығыстағы суармалы егіншілік жағдайына дейінгі талаптар назарға алынған.

■ ШЫҒАРЫЛҒАН СҰРЫПТАР КӨБЕЙТІЛІП, ШАРУАЛАРҒА ЖЕТКІЗІЛУДЕ

– Біздің ғылыми әзірлемелеріміз жергілікті топырақ-климат жағдайына бейімделген және ауа райының қолайсыз құбылыстарына төзімді. Сондықтан, олар шетелдік сұрыптармен қатар Қазақстан үшін де маңызды, – дейді ҚазЕӨШҒЗИ жүгері және құмай дақылдары зертханасының бас ғылыми қызметкері, «Ғылым қоры» АҚ қолдауымен жүзеге асырылып жатқан жобаның жетекшісі Айман Омарова.

Дегенмен, болашағы зор сұрып немесе будан шығару – жұмыстың бір бөлігі ғана. Оны тұқым ретінде көбейту, сапалы өңдеу және ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге қолжетімді ету де аса маңызды. «Ғылым қоры» АҚ қолдауымен жүзеге асырылып жатқан жоба осы міндеттерді шешуге бағытталған.

ҚазЕӨШҒЗИ базасында тұқымдарды тазалау мен калибрлеуге арналған өндірістік желінің іске қосылуы – селекцияны, тұқым шаруашылығын, далалық зерттеулерді және өндірісті ұштастырған ауқымды жұмыстың бір бөлігі. Жаңа желі жиналған тұқымдарды қоспалардан тазартуға, қажетті ылғалдылық деңгейіне дейін кептіруге, сұрыптауға және өлшемі бойынша калибрлеуге мүмкіндік береді. Соның нәтижесінде ауыл шаруашылығы өндірушілері егін жинаудан кейінгі бастапқы шикізатты емес, егіске дайын тұқым материалын алады.

Демек, мәселе тек жабдық сатып алуда емес. Ең бастысы – ғылыми әзірлеме мен оның тәжірибеде қолданылуы арасындағы байланысты қамтамасыз ететін тетіктің қалыптасуы.

Тұқымның тазалығы, өнгіштігі мен біркелкілігі өскіндердің бір мезгілде көктеуіне, өсімдіктің қалыпты дамуына және түптеп келгенде болашақ

өнім көлеміне әсер етеді. Жобаның жүзеге асу барысында-ақ отандық селекция тұқымдарының сатыла бастауы және оларды шаруашылықтарға жеткізу жөнінде келісімшарттардың жасалуы да маңызды көрсеткіш саналады.

Өндірістік базаны қалыптастырып қана қоймай, ғылыми әзірлемелерді нарыққа шығаруды көздейтін жоба үшін бұл – елеулі нәтиже. Ол отандық тұқым материалының тәжірибелік алқаптарда ғана емес, нақты ауыл шаруашылығы өндірісінде де сұранысқа ие екенін көрсетеді.

Жобаның маңызды нәтижесі – өндірістік желінің іске қосылып, тұқымның дайындалуымен ғана шектелмейді. Институтта нақты жобаның мерзімі аяқталғаннан кейін де жұмысын жалғастыратын инфрақұрылым қалыптасып келеді.

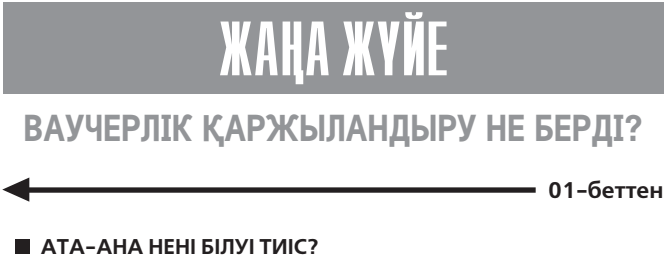
ҚазЕӨШҒЗИ мамандары өндірістік мүмкіндіктерді кеңейту бағытында да жұмыс жүргізуде. Келесі кезеңде жүгерінің аталық-аналық бастапқы формаларын өңдейтін ірі зауыт салу жоспарланып отыр. Бұл тұқым материалын өндіру көлемін арттырып, отандық будандардың таралу аясын кеңейтуге мүмкіндік береді.

Мұндай жұмыстың табыстылығын айқындайтын басты өлшемдердің бірі де осы: сұрып ғылыми есепте ғана қалмай, шаруаның алқабында өсіп, нақты нәтиже беруі керек. Жасалған әрбір келісім-шарт ғылым мен өндіріс арасында тиімді байланыс қалыптасып келе жатқанын дәлелдейді.

Отандық тұқым шаруашылығын дамыту өсімдік шаруашылығы мен мал шаруашылығының өркендеуіне, сондай-ақ елдің азық-түлік тұрақтылығын нығайтуға қызмет етеді. Қазақстандық селекция шаруаларға еліміздің климаты, вегетациялық кезеңнің ұзақтығы, су ресурстарының қолжетімділігі және нақты өңірлердің талаптары ескеріліп шығарылған сұрыптар мен будандарды ұсына алады.

Бақыт АЙНЕБЕКОВА,
ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты,
дәнді дақылдар зертханасының меңгерушісі

■ АТА-АНА НЕНІ БІЛУІ ТИІС?

Мектепке дейінгі білім беру саласындағы елеулі өзгерістің бірі – ваучерлік қаржыландыру жүйесінің енгізілуі екенін білеміз. Ал, бұл жүйеге Павлодар қаласындағы 83 мектепке дейінгі ұйым 2025 жылғы мамырдан бастап бекітілген кестеге сәйкес көшірілді. Оның ішінде 74 мемлекеттік және 9 жекеменшік ұйым бар.

Ваучерлік қаржыландыруды іске асыру кезеңінде Павлодар қаласында барлығы 23 100 ваучер берілген. Оның 22 363-і жалпы білім беретін балабақшаларға, 459-ы арнайы және 278-і санаторлық үлгідегі балабақшаларға тиесілі.

Жүйенің енгізілуімен балабақша кезегі де қайта қаралып, өзектендірілген. Басқа қалаға көшіп кеткен немесе мектепке дейінгі ұйымдағы орынға қажеттілігі болмай қалған ата-аналардың өтініштері кезектен шығарылған.

Бүгінде мектепке дейінгі ұйымдардан орын алу кезегінде 0-ден 5 жасқа дейінгі 2 196 бала тіркелген. Оның 2 179-ы – 2 жасқа дейінгі, ал 17-сі – 2 жастан асқан балалар. Сонымен қатар, жүйеде 1 600-ден астам бос ваучер бар.

Ваучерлік қаржыландырудың пилоттық жобасы 2026 жылдың соңына дейін ұзартылды. Алдағы уақытта оны облыстың басқа қалалары мен аудандарына кезең-кезеңімен кеңейту жоспарланып отыр.

Ел көлемінде де жүйе ауқымы кеңейіп келеді. Қазір ваучерлік қаржыландырудың пилоттық жобасы 20 қала мен 23 аудандағы шамамен 6 мың мектепке дейінгі ұйымда іске асырылып жатыр. Жоба аясында 1,2 миллионнан астам ваучер берілген.

Бұл жерде мәселенің екінші қыры да бар. Ваучер ата-анаға таңдау мүмкіндігін бергенімен, оны сақтау үшін белгіленген талаптарды орындауы қажет. Әйтпегенде, одан айырылып қалу қаупі де барын айта кеткен жөн. Сол үшін алдымен ваучер алған ата-ана оны 2 жұмыс күні ішінде растауы керек. Одан кейін 5 жұмыс күні ішінде мектепке дейінгі ұйымды таңдап, шартқа қол қоюы қажет. Егер ваучер белгіленген уақытта расталмаса, өтініштің мәртебесі «белсенді емес» деп өзгертіледі. Мұндай жағдайда оны 28 күнтізбелік күн ішінде бір рет қайта қалпына келтіруге мүмкіндік беріледі.

Ваучерден бас тартылған жағдайда кезектегі өтініш те жойылады. Ата-ана үшін тағы бір маңызды талап – баланың балабақшаға қатысуын растау. Егер мектепке дейінгі ұйымда баланың қатысуын автоматты түрде есепке алатын электронды жүйе болмаса, ата-ана келесі айдың 1-і мен 10-ы аралығында ЭЦҚ арқылы қатысу табелін растауы тиіс. Белгіленген мерзімде табель расталмаса, ол автоматты түрде расталған болып есептеледі. Бірақ, мұндай мүмкіндік қатарынан екі айдан артық берілмейді. Егер ата-ана екі айдан артық уақыт бойы табельді растамаса, ваучер жойылады. Осы талаптардың енгізілуі кездейсоқ емес екенін айтады мамандар.

Ваучерлік жүйеде бюджет қаражаты баланың балабақшаға нақты барғаны ата-ана тарапынан расталғаннан кейін ғана төленеді. Бұған қоса, балабақшалар ұсынған мәліметтер де тұрақты бақылауда болады. Қазақстанда ваучерлік қаржыландыруға қатысатын мектепке дейінгі ұйымдардың деректері тоқсан сайын тексеріледі. Егер балабақшада іс жүзінде бармайтын балалар тіркелгені немесе жалған мәлімет енгізілгені анықталса, ұйымды ваучерлік жүйеден шығару қарастырылады. Тексеру жұмыстарын Қаржы орталығы тоқсанына бір рет жүргізеді. Министрліктің мәліметінше, пилоттық жоба аясында 35 млрд теңгеден астам бюджет қаражаты үнемделген екен.

■ ТОБЫҚТАЙ ТҮЙІН

Міне, өздеріңіз куә болғандай, ваучерлік қаржыландыру аясында балабақшада кезек қысқарады, орын көбейеді, бақылау күшейеді. Ең бастысы, мектепалды мекемеге берілетін әр теңге қатаң қадағаланып, ата-ананың да жауапкершілігі арттады.

Нұржайна ШОДЫР,
Павлодар облысы

ЕЛІМІЗДЕ ШЕТЕЛДІКТЕРГЕ ЖСН БЕРУ ТӘРТІБІ ҚАТАҢДАТЫЛМАҚ

Қазақстанның Ішкі істер министрлігі шетел азаматтары мен азаматтығы жоқ адамдарға жеке сәйкестендіру нөмірін (ЖСН) беру және оны түзету қағидаларына өзгерістер енгізуді ұсынды. Енді құжат рәсімдеу алдында олардың елде заңды түрде жүргені мұқият тексеріледі.

Жаңа бұйрық жобасына сәйкес, ЖСН беру немесе өзгерту туралы өтініш берілген кезде шетел азаматының деректері иммигранттардың эталондық деректер базасымен салыстырылады. Бұл өзгерістер Қазақстанда заңсыз жүрген адамдардың ЖСН алуына жол бермеуді және бақылауды күшейтуді көздейді. Осылайша, ЖСН тек Қазақстан аумағында заңды негізде жүрген шетелдіктерге ғана берілмек.

Ведомствоның мәліметінше, жаңа талаптар көші-қон заңнамасын бұзушыларды анықтауға және мемлекеттік қызметтер көрсету кезінде пайдаланылатын мәліметтердің дұрыстығын арттыруға мүмкіндік береді.

Қағидаларға түзетулер цифрландыру, дербес деректерді қорғау және озық технологияларды реттеу мәселелеріне қатысты жаңа заңның қабылдануына байланысты әзірленген.

Құжат әзірлеушілердің мәлімдеуінше, бұйрық жобасының қабылдануы әлеуметтік-экономикалық немесе құқықтық тұрғыдан қандай да бір жағымсыз салдарға әкелмейді.

Бұйрық жобасы «Ашық НҚА» порталында жарияланған. Қоғамдық талқылау 2026 жылғы 28 қазанға дейін жалғасады.

ОРТАЛЫҚ АЗИЯ МЕН КАВКАЗДЫҢ ҰЛТТЫҚ БІРЕГЕЙЛІГІ:

АСТАНАДА IPS ТҮЛЕКТЕРІ БАС ҚОСТЫ

Қазақстандағы IPS (Халықаралық парламенттік стипендия) түлектер қауымдастығы белсенді жұмысын жалғастыруда. Ұйым мүшелері Орталық Азия мен Кавказ өңірінің ұлттық бірегейлігі, тарихи жады және демократиялық даму мәселелерін сараптамалық деңгейде көтеріп келеді.

Таяуда Астана қаласында «Орталық Азия мен Кавказ елдеріндегі ұлт қалыптастырудағы сын-қатерлер» атты IPS түлектерінің II өңірлік конференциясы аяқталды. Үш күнге созылған ауқымды жиынға Қазақстан, Армения, Моңғолия, Әзербайжан, Грузия және Өзбекстаннан келген әр жылдардағы 12 IPS түлегі қатысты.

Іс-шара Германия Бундестагының, сондай-ақ Фридрих Эберт қоры мен Конрад Аденауэр қорының Қазақстандағы өкілдіктерінің қаржылай қолдауымен өтті. Конференцияның ұйымдастыру жұмыстарын Қазақстандағы IPS түлектері қауымдастығының белсенділері жүзеге асырды. Жиынның ашылуында Қазақстан Республикасы Құрылтайының депутаты, Германия Бундестагының, ГФР-дың Астанадағы Елшілігінің, сондай-ақ FES және KAS қорларының өкілдері сөз сөйлеп, қатысушыларға сәттілік тіледі.

ҚР Құрылтайының депутаты Евгений Больгерт өз сөзінде Германияның Қазақстан үшін Еуропадағы маңызды серіктес екенін атап өтті. Оның айтуынша, бұл орайда парламенттік дипломатияның орны бөлек:

«Екі ел парламенттері арасындағы достық топтары депутаттардың тікелей пікір алмасуына, өзара түсіністікті нығайтуға және дәстүрлі дипломатияны толықтыруға мүмкіндік береді. Бұл процесте IPS түлектері ерекше рөл атқара алады, өйткені олар екі елдің де саяси мәдениетін жақсы біледі әрі институттар мен адамдар арасындағы дөңкер болып табылады», – деді Е.Больгерт.

Сондай-ақ, ол білімді әрі белсенді жастардың маңыздылығына тоқталып, IPS бағдарламасы жастардың өрісін кеңейтіп, парламенттік жұмыстың практикалық қырларын үйрететінін және халықаралық байланыстар орнатуға жол ашатынын жеткізді.

Конференцияны ұйымдастырушылардың бірі, Қазақстандағы IPS түлектері қауымдастығының төрайымы Елена Гаркава (IPS 2020-2021 түлегі) геосаяси жағдайдағы мұндай кездесулердің мәніне тоқталды:

«Мен үшін Орталық Азия мен Кавказ өңірінен келген IPS түлектерімен ұлт қалыптастыру мәселелерін түрлі қырынан талқылау үлкен жетістік болды. Осындай аласапыран кезеңде бұл сұрақтарды аймақтық тұрғысынан қарастыру, сын-қатерлерді саралап, демократиямыз үшін тиімді шешімдер табу өте маңызды».

Конференцияның бағдарламасы мазмұнды әрі ауқымды тақырыптарды қамтыды. Жиынның алғашқы күні қатысушылар ортақ орталықазиялық бірегейлікті қалыптастыру мәселелерін талқылап, Қазақ КСР тарихындағы ең ауыр кезеңдердің бірі – 1931-1933 жылдардағы ашаршылық тақырыбына тереңірек үңілді.

Екінші күн қазіргі Қазақстандағы еске алу мәдениетіне (Erinnerungskultur) және сталинизм тарихын құжаттық айғақтар арқылы зерделеуге арналды. Сонымен бірге сарапшылар мен қатысушылар ислам, Наурыз мейрамы және Орталық Азиядағы отарсыздану (деколонизация) сияқты тақырыптар төңірегінде кеңестік мұраның ықпалын талқыға салды. Бағдарламаның практикалық бөлігінде делегаттар өз елдеріндегі ұлт пен бірегейлік қалыптасу үрдістері туралы баяндап, арнайы воркшопта конференцияның негізгі бағыттары бойынша концептуалды карта (Mindmap) әзірледі.

Әзербайжаннан келген IPS 2018 түлегі Васиф Гусейнов іс-шараның еркін форматта өткенін жоғары бағалады:

«Мен үшін ұлт қалыптасуындағы күрделі әрі сезімтал сұрақтарды Chatham House ережесі шеңберінде ашық талқылау өте маңызды болды. Сұрақтар өте ашық әрі нәтижелі өтті. Бұл барлық қатысушылар үшін құнды тәжірибе болғанына сенімдімін», – деп сөзін бөлісті ол.

Конференцияның үшінші күні қатысушылар «АЛЖИР» мемориалды-музей кешеніне барып, тарихи нәубет құрбандарының рухына тағзым етіп, гүл шоқтарын қойды.

Бұдан кейін меймандар музей жанындағы «QAZAQ AUYLы» этнокешеніне аттанып, қазақтың қолөнерімен, киіз үй құру үрдісімен танысып, өз қолдарымен құрт жасап көрді. Конференция киіз үйдегі ұлттық дастарқаннан соң, оның жанында өрбіген бірлік пен дәстүр сабақтастығын айшықтайтын рефлексиялық жиынмен қорытындыланды.

Атаулы өңірлік жиын Астана төрінде осымен екінші рет өтіп отыр – бұған дейінгі алғашқы IPS түлектер конференциясы 2016 жылы «Болашақ энергиясы бойынша мамандар: мәселелері мен болашағы» тақырыбына арналған еді. Осынау алқалы басқосуға ұйытқы болған Қазақстандағы IPS түлектер қауымдастығы 2010 жылдан бері 80-нен астам шәкірттің басын біріктіріп, екі ел арасындағы алтын көпірге айналып келеді. Ал, осы серпінді қозғалыстың өзегі – 1986 жылдан бері Берлиннің жетекші университеттерімен бірлесе жүзеге асырылып жатқан Германия Бундестагының Халықаралық парламенттік стипендиясы (IPS). Бундестаг Президентінің қамқорлығымен өтетін бұл бірегей бағдарлама жыл сайын әлемнің 50-ден астам елінен келген жүзден астам жасқа парламенттік дипломатияның қыр-сырын ұғындырып, демократиялық құндылықтар мен халықаралық ынтымақтастықты нығайтуға жол ашып келеді.

Елена ГАРКАВА

(Суреттер Қазақстандағы IPS түлектер қауымдастығы мұрағатынан алынды)

Қазақстанның көлік-логистика саласындағы мүмкіндіктері нақты экономикалық нәтижеге ұласа бастады. Орта дәліз арқылы жүк тасымалының артуы транзиттік табысты көбейтіп, қызмет экспортын дамытуға жол ашады. Экономист Айбар Олжай әлемдік саудада Қазақстан Азия мен Еуропа нарықтарын байланыстыратын ел ретіндегі рөлін нығайтып келетінін айтады.

■ ОРТА ДӘЛІЗГЕ СҰРАНЫС АРТЫП КЕЛЕДІ

– Қазір әлемде тауарды кім өндіргенімен қатар, оны ақырғы тұтынушыға кімнің жеткізгені де маңызды. Біз осы нарықтағы маңызды курьер рөлін ойнап тұрмыз, – деді Айбар Олжай.

Айбар Қайнарұлы 2026 жылдың алғашқы сегіз айында Транскаспий халықаралық көлік бағыты, яғни Орта дәліз арқылы 44,2 мың TEU тасымалданған. Бұл былтырғы сәйкес кезеңмен салыстырғанда 58 пайызға көп. Осы кезеңде Қытайдан аталған бағытпен жөнелтілген контейнерлік пойыздар саны 419-ға жеткен. Өткен жылдың сәйкес кезеңінде 228 пойыз жөнелтілгенін ескерсек, өсім шамамен 84 пайызды құрайды.

TEU – контейнерлік тасымал көлемін жиырма футтық контейнер баламасымен есептейтін өлшем бірлігі.

Оның сөзінше, бұл үрдіс биыл ғана қалыптасқан жоқ. 2025 жылдың қорытындысында Орта дәліз арқылы шамамен 77 мың TEU тасымалданып, 2024 жылмен салыстырғанда 36 пайызға артқан.

Айбар Олжай бұл көрсеткіштерді Қазақстан арқылы өтетін балама сауда жолына сұраныстың біртіндеп күшейіп келе жатқанының белгісі деп бағалайды.

■ ТРАНЗИТТІҢ ПАЙДАСЫ ЖҮК ӨТКІЗУМЕН ШЕКТЕЛМЕЙДІ

Оның пікірінше, тасымал көлемінің артуы Қазақстан экономикасына бірнеше бағытта мүмкіндік береді. Ең алдымен, теміржол қызметіне, терминалдарға, жүкті өңдеуге және өзге де логистикалық операцияларға сұраныс көбейеді.

– Сонымен қатар, инфрақұрылымға инвестиция тартуға, қоймалар мен логистикалық орталықтарды дамытуға жағдай жасалады. Яғни, біз тек жүк өткізуден емес, сол жүктің айналасында қалыптасатын экономикалық қызметтен де табыс таба аламыз, – деді ол.

Экономист негізгі міндет – Қазақстан аумағы арқылы өтетін жүк көлемін арттырумен қатар, оған көрсетілетін қызметтің барынша үлкен бөлігін ел экономикасында қалдыру деп есептейді. Бұл отандық сервистік кәсіпорындардың дамуына және жаңа жұмыс орындарының пайда болуына мүмкіндік береді.

■ ЖАҢА ЖОЛДАР ТРАНЗИТТІК ӘЛЕУЕТТІ КҮШЕЙТЕДІ

Айбар Олжай Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың көлік инфрақұрылымын дамытуға ерекше назар аударып келе жатқанын атап өтті.

– Мемлекет басшысы Ресеймен бірлескен Солтүстік – Оңтүстік бағытының Қазақстан үшін стратегиялық маңызын айтып, Каспий арқылы өтетін Орта дәлізге де сұраныс өсіп келе жатқанын жеткізген.

МҰНАЙДАН БӨЛЕК МҮМКІНДІК

ҚАЗАҚСТАН ТРАНЗИТТЕН ТАБЫСЫН АРТТЫРА АЛА МА?

Қазақстан қазір бірнеше бағытты қатар дамытып жатыр. Мойынты – Қызылжар және Дарбаза – Мақтаарал теміржол желілерінің құрылысы аяқталуға таяу. Ал, Бақты – Аягөз бағытын 2027 жылы ашу жоспарланған. Бұдан бөлек, Қытайды Каспий теңізімен және одан әрі Еуропа нарығымен байланыстыратын Арал – Каспий магистралі жобасы іске асырылып жатыр, – деді ол.

Оның пікірінше, бұл жобалардың экономикалық мәні – тасымал мүмкіндігін кеңейтіп, Қазақстан арқылы өтетін халықаралық жүк ағынын көбейту.

■ ГЕОГРАФИЯНЫҢ ӨЗІ АҚША ӘКЕЛМЕЙДІ

Экономист елдің қолайлы орналасуы өздігінен тұрақты табысқа кепіл болмайтынын ескертеді. Географиялық артықшылықты тиімді пайдалану үшін инфрақұрылым, жеткізу жылдамдығы, тариф және қызмет сапасы қатар дамуы керек.

– Географияның өзі ақша әкелмейді. Ақшаны инфрақұрылым, жылдамдық, тиімді тариф және сапалы логистика әкеледі. Жүктің шекарада ұзақ тұрып қалуы бағытты бәсекеге қабілеттілігін төмендетеді. Ал, тасымал мерзімі алдын ала белгілі болып,

тауар уақытылы жеткізілсе, халықаралық компаниялардың Қазақстан бағытын таңдау ықтималдығы артады. Сондықтан, транзиттік әлеуетті арттыруда жол салумен қатар, жеткізу тізбегінің үздіксіз әрі үйлесімді жұмыс істеуі де маңызды, – деді экономист.

■ ҚАЗАҚСТАН ҚЫЗМЕТ ЭКСПОРТЫН ҰЛҒАЙТА АЛАДЫ

Айбар Олжай логистиканы елдің экспорттық кіріс көздерін кеңейтетін бағыттардың бірі деп санайды. Оның пікірінше, Қазақстан шикізат сатумен қатар, халықаралық тасымалға қызмет көрсету арқылы да табысын арттыра алады.

– Енді біз шикізатты экспорттап қана қоймай, транзит арқылы қызмет экспортын да өсіре аламыз. Бұл үшін өткізу қабілетін ұлғайтып, қызмет сапасын жақсарту және маршруттардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру қажет. Қазақстанның мақсаты – Қытай мен Еуропаның арасындағы орналасуын осы екі ірі нарықтың саудасынан тұрақты табыс табуға мүмкіндік беретін экономикалық артықшылыққа айналдыру, – деп түйіндеді экономист.

Аида БАТУХАН

«АЙҚАП» ЖУРНАЛЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ САНАНЫ ОЯТУДАҒЫ РӨЛІ

«АЙҚАПТЫҢ» 115 ЖЫЛДЫҒЫНА ОРАЙ

XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басында елде ағартушылық бағытты дамыту және мәдениетті қайта құру басты мақсат болды. Ұлт зиялылары бұл тұрғыда үлкен жұмыстар атқарды. «Үндеместің үні қатты» дегендей, патша үкіметіне ойын тіке айта алмай, айтса өлер күні алыс емес екенін білген қазақ оқығандары сол кездің баспасөзі арқылы көкейін тесіп, ойын мың бұралтқан әңгімелерін жеткізген.

Қазақ мерзімді баспасөзінің бастауы «Түркістан уәлаятының газеті» (1870) екендігін білеміз. Патша үкіметінен бірнеше айыптау алып, авторлары қуғындалып, бір нөмірі ғана шығып, жабылып қалған бірнеше газет-журнал болды. Үкімет түсініп қоймасын деп астарлап жазылған қазақтың көзін ашуға ұмтылды, алайда халықтан енжарлық пен надандықтың қалың пердесін бірден ысыра алмады. Соның салдарынан Мұхамеджан Сералин «Біздің қазақтың «Әй, қап!» демейтұғын қай ісі бар!? «Қап» дегізген қапияда өткен істеріміз көп», – дейді. Соған байланысты қазақтың өкінішін білдіретін Мұхамеджан Сералиннің жетекшілігімен «Айқап» атты журнал жарық көрді.

«Айқап» журналының ұлттық сананы оятудағы басты қызметі – халықтың көзін ашып, оны заман ағымына сай даму жолына салу, өз жерінің, білімнің және болашағының иесі екенін ұғындыру болды. Журнал бұл мақсатты бірнеше негізгі бағыт арқылы жүзеге асырды: қазақ қоғамының арызы мен мұқтажын билік орындарына жеткізу, халықтың насасын оятып, оларға білім, мәдениет және өнердің

маңызын түсіндіру, көшпелі өмірден отырықшылыққа, егіншілік пен кәсіпке көшуді насихаттау. Жер мәселесі көптеп қозғалған мәселелердің бірі. «Айқаптың» 1911 жылғы 2-нөмірінде Ахмет Байтұрсынұлы «Қазақ өкпесі» атты фельетонында: «Біздің заманымыз – өткен заманның баласы, келер заманның атасы. Атадан алған мирасымыздың жайы мағлұм, балаға бұл қалыпта тұрып не мирас қалдырмақпыз? Оны болжауға да артық әулиелік қажет емес. Қазақ жерінің қазыналық болғанына өкіну – білмегендік. Қазақтың әлі күнге жерден қол үзбей отырғаны жер қазыналық болғандықтан. Бүгін тойғананы мәз болып, ертеңгісін ұмытатын қазақ, бүгін жерін сатып тойып, ертең тентіреп кетер еді» деп жазады. Бұл фельетон ұлттық сананы оятудың ең шарықтау шегін көрсетеді. Халықты уақытша тоқтыққа алданбай, ата-баба жерін сақтап қалуға және келешек ұрпақ алдындағы жауапкершілікті сезінуге шақырады.

Тағы да жер мәселесіне байланысты «Айқаптың» авторы Мағжан Жұмабаевтың «Жатыр» атты өлең жолдарын мысал ретінде келтіруге болады:

Кең жері күннен-күнге құрып жатыр,
Сұр жылан бар қан-сөлін сорып жатыр.
Астана жұрт билеген адамдары,
Тәңірі күннен-күнге орып жатыр. Өлең жолдарының қандай ауыр сөздермен, яғни қазақ халқын ояту мақсатында жазғаны көрініп-ақ тұр. Білімнің жетіспеушілігінен мынадай өлеңдердің өзі халықты орнынан қозғамағаны өкінішті. «Айқап» журналының әр ай сайынғы басылымында алғашқы саны жер мәселесіне арналғанын байқадық.

Осы тұста «Айқаптың» атқарған еңбегі өте үлкен. Қанша қиындық болса да берілмей, 1915 жылға дейін журналдың шығуын қамтамасыз еткен Мұхамеджан Сералиннің еңбегі зор. «Айқап» – XX ғасырдың басында қазақ халқының ұлттық санасын оятуда және елді заман ағымына сай даму жолына түсіруде, халықты жәй жатпай барлығын уақытында түсінуге итермелеуінде орасан зор тарихи рөл атқарған басылым. Патша үкіметінің саяси қысымы мен ішкі надандыққа қарамастан, журнал төңірегіне топтасқан ұлт зиялылары халықтың шынайы үні бола білді. Басылым ағартушылық бағытты ұстана отырып, білім мен мәдениетті таратуды, отырықшылық пен кәсіпке көшуді, сондай-ақ ел тағдыры мен келешек ұрпақ алдындағы жауапкершілікті, соның ішінде жер мәселесі мен әйелдер теңдігін қалыптастыруды басты орынға қойды. Ондағы өткір де мағыналы мақалалар бұқараның саяси-әлеуметтік көзқарасын қалыптастырып, елдік мәселелерге сергек қарауға үндеді. 1915 жылға дейін жарық көріп, қоғамда терең серпіліс тудырған «Айқап» журналы қазақ халқының рухани қайта өрлеуіне жол ашып, кейінгі ұлт-азаттық идеялардың берік негізін қалап кетті.

Жанерке ТАЙМАН,
ҚазҰУ–дың І курс студенті

Ғылыми жетекші:
филология ғылымдарының кандидаты, профессор
Римма ЖАҚСЫЛЫҚБАЕВА

■ «БОЛАШАҚ» – ЖАСТАРҒА ҚАНАТ БІТІРГЕН БАҒДАРЛАМА

– Самғат Қуатұлы, өзіңіздің шыққан ортаңыз туралы айтып берсеңіз. Қай өңірдің тумасысыз? Балалық шағыңыз бен отбасы тәрбиесі өмір жолыңызға қалай әсер етті?

– Туып-өскен жерім – Тараз қаласы. Мектепті Алтын белгіге бітірдім. Негізі, жаратылыстану-математикалық бағыттағы пәндерге бейім болдым. Алайда, ата-әжемнің тәрбиесінде өскендіктен, атамның жөн сілтеуімен заң саласын таңдадым. Осылайша, нақты ғылымдарға жақын болсам да, гуманитарлық бағытқа бет бұрдым. Әулетіміздің үлкен немересі болғандықтан, жеті жасқа дейін ата-әжемнің қолында өстім. Екеуі де ұстаз еді.

Атам кейін мектеп директоры болды. Физика, химия және математика пәндерінен сабақ берген. Бәлкім, менің нақты ғылымдарға деген қабілетіме де сол кісілердің тәрбиесі мен тәлімі әсер еткен шығар. Ата-әжемнің білімге деген көзқарасы менің өмірімде үлкен із қалдырды. Ал, ата-тегімізге келсек, түп-тамырымыз

таңда оқу орнында 16 жатақхана жұмыс істейді. Дегенмен, қолда бар орын саны студенттердің барлығын жатақханамен толық қамтуға жеткіліксіз. Сондықтан, біз студенттерді белгіленген кезек пен басымдық тәртібіне сәйкес орналастырамыз. Ең алдымен, басқа қалалардан келген, жаспанаға мұқтаж бірінші курс студенттеріне орын беріледі. Одан кейін осы санаттағы жоғары курс студенттерінің өтініштері қарастырылады. Сонымен қатар, университетімізде 8 мыңнан астам шетелдік азамат білім алып жатқанын да ескеруіміз керек. Жатақханадан орын бұйырмаған студенттерді де назардан тыс қалдырмаймыз. Оларға хостелдер мен бағасы қолжетімді басқа да баспана нұсқаларын табуға қолдау көрсетеміз.

Бұл мәселе ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігінің тікелей бақылауында. Оқу жылы басталар алдын-да министрлік жанынан Республикалық ахуалдық орталық жұмыс істеп, Алматы қаласындағы барлық жоғары оқу орындарының студенттеріне көмек көрсетті.

Біздің басты мақсатымыз – студенттердің баспана мәселесін шешуге барынша қолдау білдіріп, олардың

САМҒАТ ЕРМЕКБАЕВ,

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ БАСҚАРМА ТӨРАҒАСЫНЫҢ ОРЫНБАСАРЫ – БІРІНШІ ПРОРЕКТОР:

БІЛІМ БИГІ,
ҒЫЛЫМ ӨРІСІ – ҚАЗҰУ-ДЫҢ
ЖАҢА БЕЛЕСІ

Ақтаумен байланысты. Қазақ үшін туған жер мен ата-тек ұғымы бір-бірінен ажырамайды ғой. Сондықтан, өзіңнің қайдан шыққаныңды, кімнің ұрпағы екеніңді білу маңызды деп ойлаймын. Ата-әжемнің тәрбиесі менің өмірлік ұстанымдарыма үлкен әсер етті.

Білім саласына келуімнің өзі бірнеше кезеңнен тұрады. Соның ішінде «Болашақ» бағдарламасының орны ерекше. 2017 жылдан бастап шетелде білім алу кезеңім басталды. АҚШ-тағы Пенсильвания университетінде оқыдым. Шетелдік жоғары оқу орындарында білім алып жүргенде бір нәрсені анық байқадым: онда оқитын жастардың арасында білімі терең, мүмкіндігі мол отбасылардан шыққандар көп. Ал, біз секілді орта табысты отбасынан шыққан жастар үшін «Болашақ» бағдарламасы үлкен мүмкіндік болды. Бұл бағдарлама маған әлемдік деңгейдегі сапалы білім алып қана қоймай, халықаралық академиялық ортаға енуге жол ашты. Меніңше, «Болашақ» – жастарға берілген мол мүмкіндіктердің бірі. Ол адамның шыққан ортасына қарамастан, білімі мен талпынысы арқылы биік мақсаттарға жетуіне жол ашады.

– «Болашақ» бағдарламасы бойынша оқуды қай жылы аяқтадыңыз? Шетелде алған біліміңіз бен тәжірибеңіз кейінгі кәсіби жолыңызға қалай әсер етті?

– 2018 жылы АҚШ-тағы екінші магистратурамыды аяқтадым. Оған дейін Ресей халықтар достығы университетінде (РУДН) халықаралық қатынастар бағыты бойынша білім алғанмын. Бұл да халықаралық академиялық ынтымақтастық аясындағы бағдарламалардың бірі арқылы жүзеге асты. Ал, АҚШ-та құқық саласының киберқауіпсіздікке қатысты бағыты бойынша мамандандым. Шетелде жинаған білімім мен тәжірибемді кейін кәсіби қызметімде қолдануға мүмкіндік туды. Қазір Шотландиядағы Glasgow университетінде және Гонконгтағы City университетінде шақырылған оқытушы ретінде дәріс оқымын. Ағылшын тілінде бұл қызмет adjunct professor деп аталады. Яғни, белгілі бір модуль аясында сабақ беріп, оқу орнына жыл бойы бірнеше рет барамыз. Әдетте, бір-екі апта көлемінде дәріс өткізіп, студенттермен және әріптестермен тәжірибе алмасамыз. Қазіргі таңда да сабақ беру тәжірибем болды. Сүлейман Демирел университетінде магистранттарға электрондық коммерция және киберқауіпсіздік пәндерінен дәріс оқыдым. Осылайша, халықаралық білім беру тәжірибесін елдегі академиялық ортамен ұштастыруға мүмкіндік алдым.

– Шетелде білім алып қана қоймай, сол жақта қызмет атқардыңыз. Қазақстанның білім саласындағы жобаларға араласуыңыз қалай басталды?

– АҚШ-та бес жылдан астам уақыт тұрдым. Пенсильвания университетінде Орталық Азия бағдарламалары бойынша департамент директоры қызметін атқарып, екі жылдай жұмыс істедім. Бұл кезең маған халықаралық білім беру жүйесін ішінен тануға, академиялық бағдарламаларды ұйымдастыру мен жүзеге асыру тәжірибесін жинақтауға мүмкіндік берді. Кейін Қазақстанға оралған соң, білім саласындағы жобаларға араласа бастадым. Сол кезеңде «Жаңа мамандықтар атласы» жобасы қолға алынды. Жоба аясында шетелдік сарапшыларды тарту қажеттілігі туындап, мені де осы жұмысқа шақырды. Жобалық кеңсе аясындағы осы бастамаға қатысуым Қазақстанның білім беру саласындағы өзгерістерге араласуыма жол ашты. Осы тәжірибеден кейін білім беру саласындағы халықаралық жобаларға атсалысу мен үшін кәсіби қызметімнің маңызды бағытына айналды. Шетелде алған білімді ел игілігіне жарату, халықаралық тәжірибені Қазақстанның білім беру жүйесіне енгізуге үлес қосу – негізгі мақсаттарымыз бірі болды.

■ СТУДЕНТКЕ ЖАСАЛҒАН ЖАҒДАЙ – САПАЛЫ БІЛІМНІҢ ШАРТЫ

– 2026-2027 оқу жылында 8 мыңнан астам студент қабылдапсыздар. Сол студенттердің бәрін жатақханамен қамти алдыңыздар ма? Осы жөнінде айта кетсеңіз.

– Биыл Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетіне 8 мыңнан астам студент бірінші курсқа қабылданды. Әрине, олардың баспана мәселесін шешу – университет алдындағы маңызды міндеттердің бірі. Қазіргі

алаңсыз білім алуына қолайлы жағдай жасау. Сондықтан, әрбір жастың жағдайын ескеріп, қолда бар мүмкіндіктерді тиімді пайдалану бағытындағы жұмысымыз жалғаса береді.

– Студенттер санының өсуі университеттің білім беру және әлеуметтік инфрақұрылымына қандай талап қойып отыр? Университеттің жаңа оқу жылындағы жатақхана қорын арттыру, жаңа нысандар салу немесе қолданыстағы ғимараттарды жаңғырту жөнінде қандай нақты жоспарлары бар?

– Студенттер санының артуы университеттің білім беру кеңістігін ғана емес, әлеуметтік инфрақұрылымын да жүйелі түрде дамытуды талап етеді. Өйткені, сапалы білім беру үшін заманауи оқу аудиторияларымен қатар, студенттің қауіпсіздігі мен тұрмыс жайлылығын қамтамасыз ететін қолайлы орта қалыптастыру маңызды. Дегенмен, студенттер санының өсуіне байланысты жатақхана қорын кеңейту және қолданыстағы нысандарды жаңғырту бағытында кешенді жұмыстар қолға алынды.

2026 жылы жалпы ауданы 66 мың шаршы метрді құрайтын, 5 мыңнан астам орынға арналған бес жаңа жатақхананың құрылысы басталды. Сонымен қатар, екі жатақхана күрделі жөндеуден өтіп, 12 жатақханада реконструкциялау жұмыстары жүргізілді. Бұл бастамалардың түпкі мақсаты – студенттерді баспанамен қамтамасыз ету мәселесін кезең-кезеңімен шешіп, олардың білім алуына, ғылыми ізденісіне және тұлғалық дамуына қолайлы жағдай жасау.

Университеттің даму жоспары әлеуметтік инфрақұрылымды жетілдірумен шектелмейді. Кампусың бас жоспары аясында жаңа оқу корпустарын салу да көзделген. Ал, жалпы ауданы 8 мың шаршы метр болатын Farabi Hub кеңістігі студенттердің ғылыми, инновациялық және шығармашылық бастамаларын қолдауға бағытталған. Мұнда жастардың өз идеяларын жүзеге асырып, бірлескен жобалар әзірлеуіне және зияткерлік әлеуетін дамытуына мүмкіндік беретін орта қалыптастыру көзделіп отыр. Өйткені, студентке жасалған жағдай білім сапасына, ғылыми ізденісіне және университеттің болашақтағы зияткерлік капиталына салынған инвестиция.

■ САПАЛЫ БІЛІМ – БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІ ҰРПАҚ НЕПІЗІ

– Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев тапсырмасына сәйкес елімізде жетекші шетелдік жоғары оқу орындарының филиалдарын ашу ісі қарқын алды. Жалпы халықаралық ынтымақтастықтың бүгінгі бағыты қандай? Бірлескен білім беру мен ғылыми байланыстардың болашағына қалай қарайсыз?

– Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес шетелдік жетекші жоғары оқу орындарының филиалдарын ашу – Қазақстанның жоғары білім беру жүйесін халықаралық академиялық кеңістікпен ықпалдастырудың маңызды тетіктерінің бірі. Бұл бастама отандық білім беру үдерісіне озық тәжірибені, заманауи технологияларды және халықаралық академиялық стандарттарды енгізуге мүмкіндік беріп отыр. 2026 жылы елімізде шетелдік жоғары оқу орындарының саны 40-қа жетіп қалды. Олардың қатарында Cardiff University, New York Film Academy, Coventry University, Woosong University, Anhalt университети, Università Politecnica delle Marche, Arizona State University және МГИМО секілді беделді білім ордалары бар. Мұндай серіктестіктер қазақстандық жастарға өз елінде жүріп-ақ халықаралық білім беру бағдарламалары бойынша білім алуға, кәсіби көкжиегін кеңейтуге және әлемдік еңбек нарығында суранысқа ие құзыреттерді меңгеруге жол ашады.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті де халықаралық академиялық ықпалдастықты стратегиялық басымдықтардың бірі ретінде қарастырады. Біз үшін шетелдік университеттермен байланыс орнатудың мәні олардың филиалдарын ашумен ғана шектелмейді. Ең бастысы – осы әріптестік арқылы білім мен ғылымның жаңа бағыттарын дамыту, озық зерттеу тәжірибесін игеру және қазақстандық ғылымның әлеуетін арттыру. Осы бағыттағы жұмыстардың нақты нәтижелері бар. 2022 жылдан бері университетіміздің базасында

Білім беру жүйесінің бүгінгі қарқыны мен ертеңгі бағыты жоғары оқу орындарының әлеуетімен, ғылыми ізденістің тереңдігімен және бәсекеге қабілетті маман даярлау сапасымен өлшенеді. Бұл ретте Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті – отандық білім мен ғылымның қара шаңырағы, талай буынның арманына қанат бітірген іргелі оқу орны. Уақыт талабына сай жаңғыру, білім мен ғылымды ұштастыру, жас ұрпақтың мүмкіндігін кеңейту – университеттің стратегиялық міндеттерінің бірі. Осы орайда Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Басқарма төрағасының орынбасары – бірінші проректор Самғат Қуатұлы Ермекебаевпен сұхбаттасып, университеттің бүгінгі тынысы, білім беру сапасын арттыру бағытындағы басымдықтар, ғылымды дамыту мен жастарға жасалып жатқан мүмкіндіктер туралы әңгімелестік.

Ұлттық зерттеу ядролық университеті МИФИ филиалы жұмыс істеп келеді. Мұнда ядролық физика және қорғалған есептеу жүйелері салалары бойынша мамандар даярланады. Ал, 2023 жылы Қытайдың Солтүстік-батыс политехникалық университетінің филиалы ашылып, компьютерлік ғылымдар, телекоммуникация, материалтану және жасанды интеллект бағыттары бойынша білім беру мен ғылыми зерттеулерге басымдық берілді. 2025 жылы аталған филиалға 42 бакалавриат студенті, 60 магистрант және 4 докторант қабылданды. Әсіресе, Қытайдың Солтүстік-батыс политехникалық университетімен ғылыми байланыстарымызды ерекше атап өткен жөн. Әріптестік аясында микроспутниктерді әзірлеу, бірлескен зертхана құру және жерүсті спутниктік станциясын ұйымдастыру бағытындағы жобалар дамып келеді. Демек, халықаралық әріптестік білім беру мазмұнын жаңартып қана қоймай, отандық ғылыми зерттеулердің ауқымын кеңейтуге де ықпал етеді.

Соңғы еш жылда шетелде қазақстандық жоғары оқу орындарының бес филиалы ашылды. ҚазҰУ-дың Бішкек, Стамбұл және Омбы қалаларындағы филиалдары университеттің халықаралық қатысу аясын кеңейтіп, білім беру бағдарламалары мен академиялық тәжірибесін шетелдік білім алушыларға ұсынуға мүмкіндік беріп отыр. Бұл – университеттің халықаралық беделін нығайтумен қатар, отандық білім беру моделінің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағытталған жұмыс.

Академиялық ықпалдастықтың тағы бір маңызды қыры – профессорлық-оқытушылық құрам мен білім алушылардың халықаралық ұтқырлығы. 2025-2026 оқу жылында ҚазҰУ-дың оқу үдерісіне 212 шетелдік профессор тартылды. Сонымен қатар, 338 бакалавриат студенті, 322 магистрант және 393 докторант шетелдік университеттерде білім алып, ғылыми тағылымдамадан өтті. Бұл тәжірибе білім алушылардың кәсіби және зерттеушілік дағдыларын жетілдіріп, жаңа ғылыми мектептермен танысуына, халықаралық академиялық байланыстар орнатуына жағдай жасайды. Ал, шетелдік ғалымдардың университетімізге келуі оқу мазмұнын байытып, ғылыми пікір алмасу мәдениетін дамытуға серпін береді. Алдағы кезеңдегі мақсатымыз – қалыптасқан әріптестікті нақты ғылыми және білім беру нәтижелеріне бағыттау. Осы ретте қос дипломды бағдарламалардың аясын кеңейтуге, бірлескен зертханалар мен халықаралық ғылыми жобаларды дамытуға, жас ғалымдардың әлеуетін қолдауға басымдық береміз.

Түптеп келгенде, біздің ұстанымымыз – әлемдік білім мен ғылымның озық жетістіктерін ұлттық мүддеге сай игеру. Халықаралық серіктестік қазақстандық жастарға кең мүмкіндік ашып, отандық ғылыми ортаның әлеуетін күшейтіп, жаңа технологиялық шешімдердің қалыптасуына ықпал етуі қажет. Сонда ғана білім мен ғылымға салынған инвестиция ел экономикасының дамуына, инновациялық әлеуеттің артуына және Қазақстанның халықаралық академиялық кеңістіктегі орнының нығаюына қызмет етеді.

■ ЕРТЕҢГІ БІЛІМНІҢ БҮГІНГІ МІНДЕТТЕРІ

– Мемлекет басшысы жоғары білім мен ғылымның сапасын арттыруға, университеттердің бәсекеге қабілеттілігін күшейтуге ерекше мән беріп келеді. Осы бағыттағы Президент тапсырмалары ҚазҰУ-дың бүгінгі даму бағдарынан қалай көрініс тауып отыр?

– Мемлекет басшысы айқындаған жоғары білім мен ғылым сапасын арттыру, жасанды интеллектті дамыту және университеттердің бәсекеге қабілеттілігін нығайту міндеттері ҚазҰУ дамуының стратегиялық бағдарына айналды. Университеттің басты мұраты – білім мен ғылымды инновациямен ұштастырып, ғылыми жаңалықтарды ел игілігіне қызмет ететін нақты технологиялар мен өнімдерге айналдыру. 2026 жылғы 19 наурызда Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың ҚазҰУ-ға келіп, Инновациялық өнімдер орталығы мен Farabi Hub жобаларымен танысуы университеттің ғылыми-инновациялық әлеуетіне берілген жоғары баға әрі алдағы міндеттерге жүктелген зор жауапкершілік болды.

Бүгінде университеттің ғылыми инфрақұрылымы қарқынды дамып келеді. ҚазҰУ құрамындағы

9 ғылыми-зерттеу институты, 38 ғылыми орталық пен 155 заманауи зертхана ғылымның жаңа мүмкіндіктеріне жол ашуда. Жасанды интеллект, робототехника, суперкомпьютерлік технологиялар мен киберқауіпсіздік бағыттарындағы зерттеулер кеңейіп, ғылыми әзірлемелерді коммерцияландыруға басымдық берілуде. Соның нәтижесінде Farabi Hub орталығында 300 жаңа жұмыс орны ашылып, 20 миллион АҚШ долларынан астам инвестиция тартылды.

Ғылымның әлеуеті оның нәтижесімен өлшенеді. Осы тұрғыдан алғанда, ҚазҰУ ғалымдарының соңғы оқу жылында 3971 ғылыми мақала жариялауы – зерттеу жұмыстарының ауқымын айқындайтын маңызды көрсеткіш. Сонымен қатар, жасанды интеллект саласында 17 стратегиялық жоба жүзеге асырылуда. Penn State университетімен жасанды интеллект, биотехнология және наноматериалдар бағытында, ал Сингапурде кванттық технологиялар саласында бірлескен ғылыми бастамалар қолға алынған. Білім беру, зерттеу және индустрияны тоғыстыратын Жасанды интеллект академиясын құру да осы бағыттағы маңызды қадамдардың бірі. Мұның бәрі – университеттің ғылыми әлеуетін арттырумен шектелмейтін, ғылым жетістіктерін экономиканың дамуына, технологиялық жаңғыруға және елдің бәсекеге қабілеттілігін нығайтуға бағытталған жүйелі жұмыс. ҚазҰУ-дың ұстанымы айқын: ғылыми ізденіс нақты нәтижеге, ал жаңалық ел игілігіне қызмет етуі керек.

– Бүгінде жетекші университеттің профессорлық-оқытушылық құрамы қандай деңгейде? Ғылыми әлеует, жас ғалымдарды қолдау, кадрларды дамыту бағытындағы жұмыстар жайында айтып өтсеңіз.

– ҚазҰУ-да ғылыми әлеуетті арттыру, жас зерттеушілерді қолдау және білікті ғылыми кадрлар даярлау жүйелі түрде жүзеге асырылып жатыр. Бүгінде университетте 2148 PhD докторант пен 2904 магистрант білім алып, ғылыми ізденістерін ғылымның басым бағыттарымен ұштастыруда. Ғылыми кадрлар даярлаудағы ілгерілеу диссертация қорғау көрсеткішінен де айқын көрінеді. 2021 жылы 57 докторлық диссертация қорғалса, 2025 жылы бұл көрсеткіш 272-ге жетті. Яғни, бес жыл ішінде қорғау саны шамамен бес есеге артты.

Бұл ғылыми даярлық пен аттестаттау жұмыстарының нәтижелі жүргізіліп келе жатқанының көрінісі. Зерттеушілердің кәсіби өсуіне де басымдық берілген. 2025-2026 оқу жылынан бастап доцент-зерттеуші және профессор зерттеуші санаттары енгізіліп, ғылыми қызметке жаңа серпін берілді. Осы бағытта еңбек ететін шетелдік ғалымдардың саны бір жылда 7-ден 21-ге дейін өсті.

Жас ғалымдарды қолдау – ғылымның болашағына салынған инвестиция. «Жас ғалым» бағдарламасы, ғылыми жобалар конкурстары, «Болашақ» халықаралық бағдарламасы және тұрғын үймен қамтамасыз ету тетіктері жас зерттеушілердің кәсіби қалыптасуына жол ашып отыр. Былдың өзінде 50-ге жуық жас ғалым түрлі конкурстар мен бағдарламалар аясында қолдау тапты. Соңғы үш жылда тағы 50-ге жуық жас маман «Болашақ» бағдарламасы арқылы Кембридж университетінде, АҚШ-тың Огайо штаты мен Джордж Вашингтон университеттерінде тағылымдамадан өтті.

Жас ғалымдардың әлеуметтік жағдайын жақсарту да назардан тыс қалған жоқ. Биыл Мемлекет басшысының тапсырмасы аясында университеттің төрт жас ғалымы баспанамен қамтамасыз етіліп, мұндай қолдауға ие болғандардың жалпы саны 22-ге жетті. Ғылымның өркендеуі білікті кадрға, ал ғылыми әлеуеттің артуы жас зерттеушіге жасалған жағдайға тікелей байланысты. Сондықтан, ҚазҰУ-дағы басты міндет – жас ғалымдардың ізденісіне мүмкіндік беріп, олардың ғылыми нәтижелерін халықаралық деңгейге шығару және ел дамуына қызмет ететін зерттеулерге жол ашу.

– Мемлекет басшысы жастардың сапалы білім алуына ғана емес, олардың ел дамуына үлес қосуына да үлкен жауапкершілік жүктеп отыр. Сіздіңше, бүгінгі ҚазҰУ студенті университет қабырғасына шыққанда қандай басты құндылық пен азаматтық ұстанымды алып шығуы керек?

– ҚазҰУ түлегі университет қабырғасынан терең біліммен қатар, ел алдындағы жауапкершілікті сезінетін, адалдықты ту еткен, қоғам игілігіне қызмет етуге дайын азамат болып шығуы керек. Сапалы білім кәсіби қалыптасудың негізі болса, оны ел дамуына жұмсау азаматтық парыз. Менің ұстанымым – білімім мен өнебегімді Қазақстанның өркендеуіне арнау. Нағыз отансүйгіштік адал еңбекпен, кәсіби жауапкершілікпен және нақты нәтижемен өлшенеді. Өз ісін жетік меңгерген, заң мен қоғамдық тәртіпті құрметтейтін, қабылдаған шешімі мен атқарған ісіне жауап бере алатын маман ғана қоғамның дамуына лайықты үлес қоса алады.

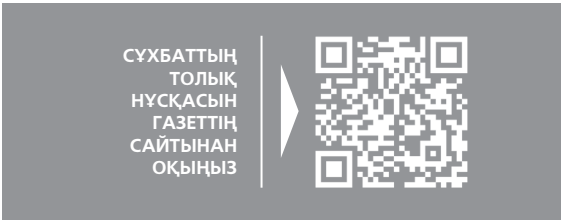
Бүгінгі студент ертең елдің түрлі саласында еңбек етіп, маңызды шешімдер қабылдайтын маман, қоғамның белсенді мүшесі. Сондықтан, оның бойындағы білімге құштарлық, еңбекқорлық, парасаттылық пен отансүйгіштік жеке тұлғаның ғана емес, тұтас мемлекеттің болашағына ықпал етеді. ҚазҰУ түлегі үшін басты өлшем алған білімінің көлемі ғана емес, сол білімді ел игілігіне жарата білуі.

– Рейтинг – бәсекеге қабілеттіліктің көрсеткіші. Университеттердің түрлі рейтингтегі позициясы оның білім кеңістігіндегі орнын айшықтаса керек. Соңғы жылдар белесінде университеттің бұл тұрғыдағы көрсеткіштеріне тоқталып өтсеңіз.

– Университеттің халықаралық рейтингі – оның білім беру сапасы мен ғылыми әлеуетін әлемдік деңгейде бағалаудың маңызды көрсеткіші. Бұл тұрғыдан алғанда, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің соңғы жылдардағы нәтижелері оның халықаралық академиялық кеңістіктегі орнын айқындай түседі.

– Самғат Қуатұлы, әңгімеңізге рақмет.

Әңгімелескен: Индира БІРЖАНСАЛ

1926 жылы жарық көрген «Әдебиет танытқыш» – қазақ әдебиеттану ғылымының негізін қалаған іргелі еңбек екендігі сөзсіз. Ахмет Байтұрсынұлы бұл кітабында сөз өнерінің табиғатын, әдеби шығарманың құрылымын, көркемдік ерекшеліктерін, әдеби жанрлар мен бейнелеу құралдарын ұлттық таным негізінде жүйелеп көрсетті. Ғалымның әдеби ұғымдарды қазақ тілінде саралап, ғылыми айналымға енгізуі ұлттық терминологияның қалыптасуына да зор ықпал етті. Сондықтан, «Әдебиет танытқыштың» жүз жылдығы – бір кітаптың мерей-тойы ғана емес, қазақтың ғылыми ойы мен ұлттық әдебиеттануының даму тарихын зерделейтін маңызды белес.

Республикалық семинарды Ахмет Байтұрсынұлы музей-үйінің аға ғылыми қызметкері Әділет Ахмет жүргізді. Жиынның құттықтау бөлімінде филология ғылымдарының кандидаты, Ахмет Байтұрсынұлы музей-үйінің жетекшісі, ахметтанушы Райхан Сахыбекқызы Имаханбет сөз сөйледі. Олар ұлт ұстазының мұрасын зерттеу мен насихаттаудың, оның ғылыми тұжырымдарын бүгінгі ұрпаққа жеткізудің маңызын атап өтті.

Семинар барысында отандық ғылымның көрнекті өкілдері жас ғалымдар мен ізденушілерге «Әдебиет танытқыштың» мазмұны мен ғылыми тұжырымдарын, қазақ әдебиеттануындағы орны мен қазіргі зерттеулер үшін маңызын әр қырынан қарастыруға мүмкіндік берді.

Баяндамашылар қатарында филология ғылымдарының докторы, профессор, әдебиеттанушы Дандай Ысқақұлы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор Жанат Тұрарбекқызы Дәулетбекова, филология ғылымдарының докторы, профессор Анарқұл Бекмырзақызы Салқынбай болды.

Семинарға филология ғылымдарының докторы, профессор, әдебиеттанушы әрі фольклортанушы Алмасбек Ахметұлы Әбсадық, филология ғылымдарының кандидаты, Ахмет Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқышындағы» сөз өнері мен поэтика мәселелеріне арналған монографияның авторы Айсұлу Төрекұлқызы Ойсылбай да қатысты. Олардың ғылыми ізденістері мен зерттеу бағыттары еңбектің теориялық мазмұнын

КОЛЛАЖ: АЙНҰР ҚАЙРАТБЕКҚЫЗЫ

ҰЛЫҚТАЛҒАН ҰЛТ МҰРАСЫ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫНЫҢ «ӘДЕБИЕТ ТАНЫТҚЫШ» ЕҢБЕГІНІҢ ЖАРЫҚ КӨРГЕНІНЕ 100 ЖЫЛ

2026 жылғы 8 қазанда Алматы қаласындағы Мемлекеттік тілді дамыту институтында қазақ әдебиеттану ғылымының қалыптасуында айрықша орны бар Ахмет Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқыш» еңбегінің жарық көргеніне 100 жыл толуына орай республикалық ғылыми семинар өтті. Ұлт ұстазының баға жетпес мұрасын дәріптеуге, еңбектің ғылыми маңызын саралауға және қазіргі әдебиеттану ғылымындағы өзектілігін айқындауға арналған басқосуға белгілі ғалымдар, әдебиеттанушылар, тіл мамандары мен жас зерттеушілер қатысты.

тереңірек түсінуге және оның бүгінгі әдебиеттану үшін маңызын пайымдауға негіз болды.

Бұған қоса, филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Білім академиясының директоры Ұлан Оралұлы Еркінбаев «Әдебиет танытқыштағы» сөз өнерінің құндылығы және қазіргі көркем мәтін пайымы» тақырыбында баяндама ұсынды. Бұл тақырып классикалық ғылыми мұра мен қазіргі көркем мәтінді талдау тәжірибесінің сабақтастығын қарастыруға мүмкіндік береді.

Жиынға Мемлекеттік тілді дамыту институтының ғылыми қызметкері, филология ғылымдарының магистрі Аяжан Калиоллина да баяндама жасауға қатысты. Жас зерттеушілердің қатысуы Ахмет Байтұрсынұлы мұрасының жаңа буын ғалымдар тарапынан зерттеліп, ғылыми айналымда жалғасын тауып келе жатқанын көрсетеді.

Семинар аясында Райхан Сахыбекқызы Имаханбет «Ахмет Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқыш» оқу-

ҚУАНЫШТЫ ЖАҢАЛЫҚ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫНЫҢ «МАСА» КІТАБЫ 115 ЖЫЛДАН КЕЙІН АҒЫЛШЫН ТІЛІНЕ АУДАРЫЛДЫ

Қазақ руханиятының темірқазығы, ағартушы–ғалым Ахмет Байтұрсынұлының «Маса» жинағы енді ағылшын тілінде оқырманға жол тартты.

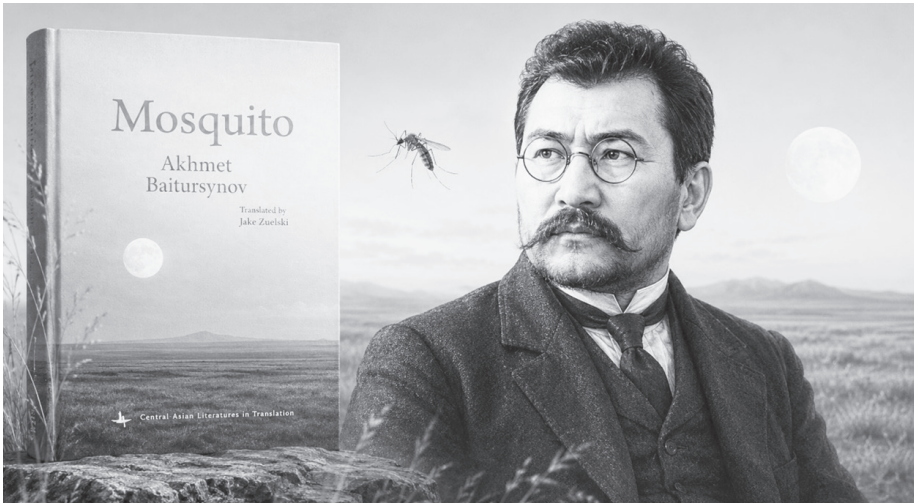
Ұлт ұстазының XX ғасыр басындағы қоғамдық ойды сілкінткен әйгілі туындысын америкалық жазушы әрі аудармашы Жейк Завлацки ағылшын тіліне аударып, жеке кітап ретінде жариялады. Кітаптың тұсаукесері негізі 1885 жылы қаланған Калифорния штатындағы Стенфорд университетінде өтті.

Ахмет Байтұрсынұлының «Маса» жинағы алғаш 1911 жылы Орынбор қаласында жарық көрді. Жинақ атауының өзі терең сим-

волдық мәнге ие. Ақын өзін ұйқыдағы жұртты ызыңдап жүріп оятатын масаға теңейді. Шығармадағы басты идея – халықты надандық пен енжарлықтан арылту, оқу-білімге, еңбекке, ұлттық серпіліске үндеу. Сондықтан, «Маса» – поэзиялық жинақ ғана емес, ұлттық жаңғырудың көркем мәтінді талдау тәжірибесінің сабақтастығын қарастыруға мүмкіндік береді.

Жейк Завлацки қазақ мәдениетіне сырттай қызыққан зерттеуші емес. Ол төрт жылдан астам уақыт бойы Баян-Өлгейде, Бішкекте, Астанада тұрып, Орталық Азия мәдениетін зерттеген, қазақ тілін арнайы оқыған маман. Стэнфорд университетінде білім алу кезінде магистрлік зерттеуін Әмен Қайдаровтың «Қарлығаштың құйрығы неге айыр?» анимациялық туындысына арнаған.

КОЛЛАЖ: E-HISTORY.KZ

Көшпенділер өркениеті ұлттық тарихи жадысы мен рухани болмысының алтын арқауының негізі. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде өткен Халықаралық ғылыми басқосу осы мұраны заманауи көзқарас тұрғысынан зерделеп, Мұрат Әуезов бастамашы болған «Көшпенділер. Эстетика» монографиясының жарты ғасырлық тағылымын қайта жаңғыртты.

Ғылыми еңбектің қайта жаңғырып, халықаралық деңгейде талқылануы көшпенділер өркениетінің уақытпен бірге құнын жоғалтпағанын көрсетеді. Мұрат Әуезовтің ғылыми мұрасы мен осы басқосуда көтерілген мәселелер ұлттық мәдениетті танудың көкжиегін кеңейтіп, тарихи маңызын айқындай түсті.

Жиында көшпелі өркениеттің тарихи-мәдени маңызы, ұлттық болмысты сақтау және дәстүрлі мұраны бүгінгі заман тұрғысынан зерделеу мәселелері талқыланды. Көшпенділер өркениеті ұлттың өткенін танытатын, оның дүниетанымын, эстетикалық талғамын, табиғатпен қарым-қатынасын және рухани болмысын сабақтастыратын тұтас мәдени жүйе. Осы мұраны терең зерттеу, оның адамзат өркениетіндегі орнын айқындау – бүгінгі ғылымның маңызды міндеттерінің бірі.

Халықаралық басқосу мемлекет және қоғам қайраткері, көрнекті ойшыл Мұрат Әуезовтің есімі берілген конференция залының ашылуымен басталды. Қазақ руханиятына өлшеусіз үлес қосқан тұлғаның ғылыми-мәдени мұрасын ұлықтауға және оның идеяларын кейінгі ұрпаққа жеткізуге бағытталған тағылымды қадам. Салтанатты жүйеде Абай атындағы ҚазҰПУ-дың академиялық мәселелер жөніндегі проректоры Бану Нарбекова, Мұрат Әуезовтің қызы Зифа-Алуа Әуезова, «Көшпенділер. Эстетика» кітабының тең авторы, өнертану ғылымдарының докторы, профессор Асия Мұхамбетова,

ЖАРТЫ ҒАСЫРЛЫҚ ҒЫЛЫМИ МҰРА ЖӘНЕ БҮГІНГІ ТАНЫМ

«Жас тұлпар» қозғалысының өкілі, тарихшы Марат Сембин және өзге де зиялы қауым өкілдері сөз сөйледі.

Германиядан арнайы келген шығыстанушы Зифа-Алуа Әуезова әкесінің ғылыми-рухани мұрасын ұлықтауға арналған басқосудың мән-маңызына тоқталып, көшпенділер өркениетін зерттеудің бүгінгі ғылым мен келешек ұрпақ үшін айрықша өзектілігін атап өтті. Оның айтуынша, тарихи мұраны зерделеу ұлттың рухани сабақтастығын сақтап, келер буынға аманаттаудың маңызды жолы.

– Мен өзім шығыстанушы ретінде араб тіліндегі қолжазбаларды зерттеп, осы бағытта бірнеше ғылыми мақала жарияладым. Сондықтан, бүгінгі басқосудың мен үшін маңызы ерекше. Ғылыми мұраның құндылығы – оның сақталуымен ғана емес, жаңа зерттеулер арқылы зерделеніп, кейінгі ұрпақтың танымына жол ашуымен өлшенеді. Әсіресе, көшпенділер мәдениеті мен өркениетіне қатысты зерттеулер халқымыздың тарихи жадысын жаңғыртып, рухани тамырымызды тереңірек тануға мүмкіндік береді. Бүгінгі жастардың осындай ғылыми мұрамен танысып қана қоймай, оның мәнін түсініп, одан тағылым алуы өте маңызды. Өйткені, өткенін таныған ұрпақ қана ұлттық құндылықтарын бағалап, оны болашаққа жалғайды, – деді Зифа-Алуа Әуезова.

Ғалымның бұл пікірі тарихи мұраны сақтау мен оны кейінгі буынның санасына сіңіру арасындағы сабақтастықты аңғартады. Өйткені, мәдени мұраның құндылығы оның өткен дәуірден жеткенімен ғана емес, бүгінгі қоғамның рухани сұранысына жауап бере алуымен де өлшенеді.

Конференцияның негізгі өзегі – 1976 жылы жарық көрген «Көшпенділер. Эстетика» атты ғылыми монографияның 50 жылдығы. Мұрат Әуезовтің бастамасымен дүниеге келген бұл еңбек көшпенділердің дәстүрлі өнерін, дүниетанымын және эстетикалық жүйесін ғылыми тұрғыдан зерделеуге жол ашқан маңызды зерттеулердің бірі саналады. Кітаптың жарты ғасырлық белесі тұтас бір кезеңде көтерілген идеялардың өміршеңдігін бағамдайтын уақыт межесі. Көшпелі халықтың мәдениетін тұрмыс-тіршілік шеңберінде ғана қарастырмай, оның өзіндік дүниетанымы мен көркемдік танымын, әлемді қабылдау ерекшелігін зерттеу еңбектің басты маңыздарының бірі. Алайда, кітап алғаш жарық көрген кезеңдегі идеологиялық шектеулер оның мазмұны мен идеяларын еркін таратуға кедергі келтіргені айтылды. Уақыт өте келе тарихи-мәдени мұраға деген көзқарас өзгеріп, еңбекті жаңа буын оқырмандарына қайта таныстыру қажеттігі туындады.

РУХАНИЯТ

лығы: зерттелуі мен зерделенуі» тақырыбында баяндама жасады. Бұл тақырып еңбектің зерттелу тарихын, ғылыми айналымдағы орнын және оны бүгінгі көзқарас тұрғысынан қайта пайымдаудың өзектілігін қамтиды.

Басқосу бағдарламасы Ахмет Байтұрсынұлының әдебиет теориясына қатысты тұжырымдарын, ұлттық әдеби терминологияның қалыптасуын, сөз өнерінің табиғатын және көркем мәтінді ғылыми талдау мәселелерін талқылауға бағытталды. Осындай ғылыми кездесулер көрнекті тұлғалардың мұрасын тек тарихи құндылық ретінде танып қана қоймай, оның бүгінгі ғылым мен білім кеңістігіндегі қолданысын да айқындауға жол ашады.

Семинар барысында Ахмет Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқыш» еңбегінің ғылыми мазмұны мен ұлттық танымға негізделген терминжасамдық ерекшеліктеріне айрықша назар аударылды. Баяндамалард түркілік әліпби дәстүрінің бастауын осы еңбектегі ғылыми жүйелеу ұстанымдарымен сабақтастыра қарастыру, ғалым мұрасының негізгі қуаты білім беру саласымен тығыз байланысты екенін зерделеу мәселелері көтерілді. Ахмет Байтұрсынұлының әдебиет теориясына қатысты терминдерді халықтың дүниетанымына, ұлттық ұғым-түсінігіне лайықтап қолдануы, күрделі ғылыми ойды аз сөзбен терең мағынада жеткізуі оның танымдық стилін Абайдың ойды ықшам әрі салмақты түйіндеу тәсілімен салыстыруға мүмкіндік беретіні айтылды. Сонымен қатар, ғалым қалыптастырған терминологиялық жүйелеген пән сөздерінің жіктелімін қайта зерделеп, оны қазіргі білім беру үдерісінде тиімді пайдалану мәселелері өзекті бағыттар ретінде аталды. Бұл пікірлер «Әдебиет танытқыштың» тарихи ескерткіш ғана емес, ұлттық ғылыми тіл мен білім беру әдістемесін дамытудың бүгінгі күнге де қызмет ете алатын маңызды қайнар көзі екенін айқындай түсті.

Ахмет Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқыш» еңбегі – ұлттық ғылым тарихындағы маңызды белес. Ғалымның сөз өнерін жүйелеуге, әдеби ұғымдарды қалыптастыруға және қазақ әдебиеттануының ғылыми негіздерін орнықтыруға қосқан үлесі бүгінгі зерттеушілер үшін де құнды. Еңбектің жүз жылдығына арналған республикалық семинар осы мұраны жаңаша зерделеуге, ғылыми сабақтастықты нығайтуға және ұлттық руханиятқа деген құрметті арттыруға бағытталған маңызды шара болды.

Ұлт ұстазының ғылыми мұрасын зерттеу мен насихаттау – өткенді тану ғана емес, ұлттық ғылымның болашағына қызмет ету. «Әдебиет танытқыштың» ғасырлық мерейтойы осы ойды тереңдете түсіп, қазақ әдебиеттануының бастауында тұрған ұлы еңбектің маңызын тағы бір мәрте айқындайды.

Гүлнұр ТАЖИКОВА,
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі,
ҚазҰУ–дың II курс магистранты

АДАМ ЖАДЫНДА
МӘНГІ ҚАЛАТЫН
МАХАББАТТЫҢ ДА, УАҚЫТ КЕРІ
ҚАЙТАРА АЛМАЙТЫН
ӨКІНІШТІҢ ДЕ ӨЗ БЕКЕТІ БАР.
БІРІ ЖҮРЕККЕ ЖАРЫҚ ТҮСІРСЕ, ЕНДІ БІРІ
ҒҰМЫР БОЙЫ ЖАУАБЫ
ТАБЫЛМАҒАН САУАЛ БОЛЫП
САНАДА САҚТАЛАДЫ.

«МАХАББАТ БЕКЕТІ» ОҚЫРМАНҒА ЖОЛ ТАРТТЫ

Осындай нәзік сезім мен күрделі тағдыр тоғысқан «Махаббат бекеті» көрерменнің көңілінде із қалдырған еді. Енді Қазақстанның халық әртісі, режиссер-драматург Талғат Теменовтің бұл туындысы экран кеңістігінен кітап әлеміне қадам басып, оқырманмен қайта қауышты.

Алматыдағы Ұлттық кітапханада таныстырылған, «Атамұра» баспасынан жарық көрген жаңа басылым уақыт өтсе де өзектілігін жоғалтпайтын адам жанының шежіресіне қайта үңілуге мүмкіндік беретін рухани олжа.

Адам өміріндегі алғашқы сезім, сенімге сызат түсірген сатқындық, тағдырдың жазуы мен уақытында айтылмаған сөздің салдары – «Махаббат бекетінің» өзегіне айналған тақырыптар. Шығарма осы мәселелер арқылы оқырманды адамдық қарым-қатынастың қадірін бағалауға, өткенге байыппен қарауға шақырады. Кино нұсқасы көрерменге көркем бейнелер арқылы жетсе, кітап кейіпкерлердің ішкі әлемін сөзбен зерделеуге жол ашады.

Кітаптың жарық көруіне «Атамұра» баспасы қолдау көрсетті. Тұсаукесер рәсімінде автор Талғат Теменов баспа ұжымына ризашылығын білдіріп, кейінгі жылдары жазған әңгімелері мен повестерінің бір жинаққа топтастырылғанын атап өтті.

– Кітаптың тұсаукесеріне себеп болған «Атамұра» корпорациясына мың да бір рақмет. Қазақтың «Бұлақ көрсең, көзін аш» деген сөзі бар. Сол секілді Рақымғали бауырым соңғы кезде жазған әңгіме-повестерімнің бәрін бір жинақ қылып шығарып отыр, – деді Талғат Досымғалиұлы.

Бұл басылымның маңызы көркем туындыны көпшілікке ұсынумен ғана шектелмейді. Ол әдеби мұраны дәріптеп, кітап оқу мәдениетін қалыптастыруға бағытталған жұмыстың бір бөлігі. «Атамұра» корпорациясының президенті Рақымғали Құл-Мұхаммед баспа қызметінің осы бағыттағы міндетіне тоқталды.

– Мемлекет басшысының тікелей қолдауымен және бастамасымен соңғы кездері әдебиет, мәдениет және білім салаларына қатысты көптеген маңызды жобалар жүзеге асырылып жатыр. Соның ішінде «Кітап оқитын ұлт», «Зерделі ұлт» жобалары да жалғасын тауып келеді. «Атамұра» баспа корпорациясы осы бастамаларды қолдау мақсатында оқырмандарға көптеген жаңа кітап ұсынып жатыр. Солардың бірі – белгілі театр және кино режиссері Талғат Теменов ағамыздың «Махаббат бекеті» атты кітабы. Кезінде осы туындының желісі бойынша фильм түсіріліп, көрермендердің көңілінен шықты деп ойлаймын. Енді кітап нұсқасы да оқырмандардың көңілінен шығады деген сенімдеміз, – деді Рақымғали Құл-Мұхаммед.

Жазушы Бексұлтан Нұржекеев махаббат тақырыбының әдебиеттегі орнына тоқталып, шынайы сезімнің адам өміріндегі мәні мен көркем шығармадағы көрінісіне қатысты ойымен бөлісті. Оның

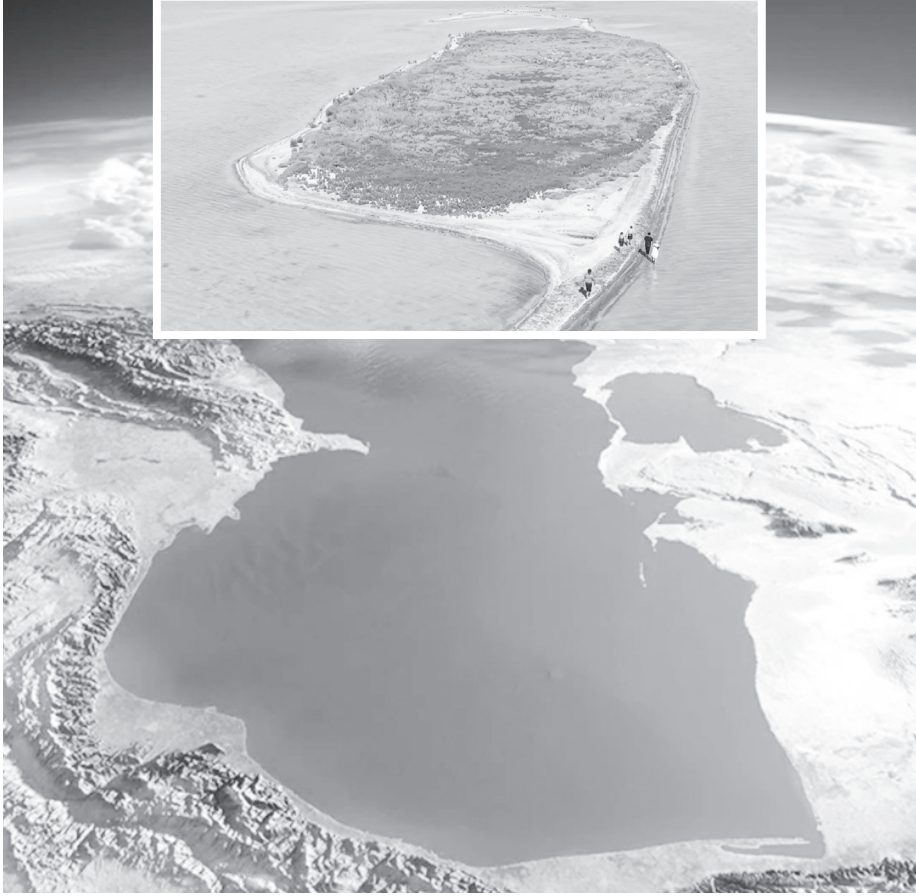
пайымынша, махаббат – тек жүрек қалауы ғана емес, адам болмысын, мінезін, өмірлік таңдауын танытатын терең ұғым. Осы тұрғыдан алғанда, Талғат Теменовтің «Махаббат бекеті» туындысы да оқырманды сезім тазалығы мен тағдыр алдындағы жауапкершілік туралы толғануға жетелейді. Қаламгердің шығармашылығын кітап арқылы кеңінен таныту ұлттық әдебиеттің қорын толықтырып қана қоймай, бүгінгі оқырманды отандық авторлардың еңбектерімен жақындастырады. Әсіресе, экранда танылған туындының баспа нұсқасының жарық көруі оның мазмұнын басқа қырынан қабылдауға мүмкіндік береді. Кино өнері мен әдебиеттің сабақтастығы осындай еңбектер арқылы айқындала түседі.

«Махаббат бекетінің» кітап болып жарық көруі көрерменге таныс шығарманың әдеби кеңістікте жаңа ғұмыр бастауының негізі. Талғат Теменовтің туындысы адам сезімінің тереңіне бойлап, жүрек таңдауы мен тағдыр салмағын таразылауға жетелейді. Кино арқылы көпшілікке жеткен оқиға енді кітап бетінде оқырманның өз пайымымен толығып, жаңа мағынаға ие болмақ. Өйткені, шынайы шығарманың құндылығы жарық көрген кезеңі, арада жылдар өтсе де, адам жанына қозғау салып, ойға қалдыра алуымен өлшенеді. Ал, әдебиеттің мәңгілік міндеті осындай рухани сабақтастықты үзбей, ұрпақтан ұрпаққа жеткізу.

Индира БІРЖАНСАЛ

Каспий теңізінің Қазақстан жағалауында жаңа арал анықталды. Ол Құлалы аралы маңында жүргізілген әуе барлауы кезінде байқалған. Соңғы төрт-бес жылда теңіз суының тартылуына байланысты оның солтүстік бөлігінде бірнеше жаңа құрлық аумағы пайда болған.

КАСПИЙ ТЕҢІЗІНДЕ ЖАҢА АРАЛ ПАЙДА БОЛДЫ

Khaleej Times басылымы Қазақ Каспий теңізі ғылыми-зерттеу институтының деректеріне сілтеме жасап, Қазақстан секторында 1996-2025 жылдары теңіз деңгейі шамамен 2,45 метрге төмендегенін жазды. Мамандар су деңгейінің төмендеуіне өзендерден келетін су көлемінің азаюы, климаттың өзгеруі салдарынан буланудың күшеюі және адам әрекеті әсер етіп отырғанын айтады.

Ғалымдардың ескертуінше, Каспийдің таяздануы теңіз экожүйесіне кері әсер етуі мүмкін. Әсіресе, Каспий итбалықтары мен бекіре тұқымдас балықтардың тіршілік ортасына қауіп төнеді. Сонымен қатар, су деңгейінің төмендеуі балық шаруашылығына, кеме қатынасына және жағалаудағы инфрақұрылымға әсер етуі ықтимал.

Мамандар Каспий теңізінің Арал теңізі сияқты толықтай жойылып кету ықтималдығы төмен екенін айтады. Дегенмен, су деңгейі әрі қарай төмендесе, теңіздің солтүстігіндегі таяз аймақтарда елеулі экологиялық зардаптар туындауы мүмкін.

ҚҰЛАҚТАНДЫРУ

«Qazaq» газетіне PR мақала, құттықтау, жарнама, естелік, көңіл айту, хабарландыру бергіңіз келсе, хабарласыңыз:
+7 (701) 505 48 48, +7 (777) 797 77 88

«QAZAQ» ГАЗЕТІ ҚАЙДА САТЫЛАДЫ ЖӘНЕ ТЕГІН ТАРАТЫЛАДЫ?

«Qazaq» газеті Алматыда:

- «Алматы-1», «Алматы-2» теміржол бекеттерінде;

- «Сайран» халықаралық автобекетінде;

- Алматы метрополитенінің «Жібек жолы», «Алматы», «Абай», «Байқоңыр», «Әуезов атындағы драма театры», «Алатау», «Сайран», «Мәскеу» бекеттерінде тегін таратылады.

«Qazaq» газеті Алматыда:

- «Караван», «Kok tengri» дүңгіршектерінде сатылады.

ОРАЛДА 33 МЛРД ТЕҢГЕГЕ ФУТБОЛ СТАДИОНЫ САЛЫНАДЫ

Батыс Қазақстан облысының құрылыс басқармасы жобаны жүзеге асыру үшін мемлекеттік сатып алу порталында тендер жариялаған. Жоспар бойынша, стадион жыл он екі ай жұмыс істеп, жылдың кез келген мезгілінде ішкі температураны қолайлы деңгейде ұстап тұруы керек. Мұнда футбол матчтарымен қатар концерттер де өткізу көзделген.

Техникалық тапсырмаға сәйкес, нысан УЕФА-ның төртінші сатынан төмен емес талаптарға сай болуы қажет. Жобалық құжаттаманы Еуропалық футбол қауымдастықтары одағымен келісу жоспарланған. Стадионның нақты сыйымдылығы мен өзге де негізгі параметрлері жобалау кезеңінде айқындалады.

Алдын ала есеп бойынша, кешеннің құрылыс аумағы 28-35 мың шаршы метрді құрайды. Ғимараттар үштен бес қабатқа дейін салынып, трибуналардың астына 5,9 мың шаршы метр қосалқы орынжай орналастырылады. Негізгі алаңға табиғи немесе гибридіт көгал төселеді. Сондай-ақ, жылыту, су ағызу, автоматты суару және топырақты желдету жүйелері орнатылады. Концерт кезінде көгалды қорғау үшін арнайы жабын пайдаланылмақ.

Кешен құрамына футбол академиясы да кіреді. Оның ғимаратында спортшыларға арналған жатын орындар, оқу сыныптары,

жаттығу залы, медициналық кабинеттер, массаж және бой жазу бөлмелері, асхана мен кір жуу орындары болады.

Жобада негізгі аренада кемінде 300 VIP-орын, VVIP аймақтары және Skybox жеке логаларын қарастыру көзделген. Бұдан бөлек, баспасөз орталығы, төрешілердің бейнекөмек жүйесіне (VAR) арналған бөлмелер, допинг-бақылау кабинеттері, киім ауыстыру және қалпына келу залдары қарастырылған. Кешенде клуб музейі, жанкүйерлер аймақтары, тамақтану орындары мен сауда павильондары да болады. Автотұрақ кемінде 500 көлікке есептеледі.

Техникалық тапсырмада телетрансляцияға арналған жабдықтарға да ерекше мән берілген. Атап айтқанда, алаң үстіндегі Skyscan камерасы, қақпа артындағы және ойыншылар туннеліндегі камералар, рельс пен крандарға орнатылатын түсіру құрылғылары және VAR жүйесі қарастырылған. Алаңның жарықтандыру деңгейі HD, 4K және 8K форматтарында трансляция жасауға мүмкіндік беретін кемінде 2000 люкс болуы керек. LED-экрандар стадионның ішінде және қасбетінде орнатылады.

Қазіргі уақытта жарияланған мәліметтерде құрылыс жұмыстарын жүргізетін мердігердің аты-жөні мен құрылыстың басталу мерзімі көрсетілмеген.

ИНДЕКСІ – 64048

1913
QAZAQ

2011 ЖЫЛЫ «ҚАЗАҚ» ГАЗЕТІ ҚАЗАҚСТАН ЖУРНАЛИСТЕР АКАДЕМИЯСЫНЫҢ «АЛТЫН ЖҮЛДЫЗ» СЫЙЛЫҒЫН АЛДЫ

• МЕНШІК ИЕСІ
«МИРАС ИНФО» ЖШС

• ҚҰРЛЫТАЙШЫ
МАХМУТ НӘЛІБАЕВ

• БАС ДИРЕКТОР
ҚАЛИ ҚАМБАРОВ

• БАС РЕДАКТОР
ЖАСҰЛАН СҰЛТАН

• БАЙЛАНЫС ДЕРЕКТЕМЕСІ
+7 (701) 505 48 48
+7 (777) 797 77 88

• MAIL: qazaq1913gazeti@gmail.com

• РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕНЖАЙЫ
АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ, A25D667,
ДОСТЫҚ ДАҢҒЫЛЫ,
№128, «ТЕРЕҢҚҰР» ТК, 5-ҚАБАТ,
128-КЕҢСЕ

• АҚЫЛДАСТАР АЛҚАСЫ
НАҒЫТАЙ ӘБИТАЙҚЫЗЫ
КЕҢЕС ҰШПАЕВ
ГҮЛБАРШЫН СӘРСЕКЕЕВА
СӘБИТ БАЙЗАКОВ
САҒЫМБАЙ ҚОЗЫБАЕВ
СЕРІК ШАЙМАН
КӨБЕЙСІН АЛТЫНБЕКОВ

• КЕЗЕКШІ РЕДАКТОР
ИНДИРА БІРЖАНСАЛ

• Газет Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат комитетінде тіркеліп, есепке қою туралы №17704-Г куәлігі 2019 жылдың 15 мамырында берілді (Алғашқы есепке қою №6897-Г куәлігі 2006 жылы 7 ақпанда алынды).

• Газет 1913-1918 жылдары Алаш арыстары Әлихан Бөкейхан, Ахмет Байтұрсынұлы, Міржақып Дулатұлының ұйытқы болуымен жарық көрді, 2006 жылы Қоғабай Сәрсекеевтің бастамасымен №267 санынан қайта шықты.

• Мақала авторларының пікірлері редакцияның көзқарасын білдірмейді, авторлардың мақалалары қысқартылып, редакцияланады.

• Редакция авторлар мақаласы мен жарнама мазмұнына/тіліне жауап бермейді.

• Газет әр аптаның сәрсенбі күндері жарық көріп, Қазақстан Республикасының барлық аймақтарында жазылым арқылы және Алматыда «Сайран» автобекетінде, «Алматы-1», «Алматы-2» теміржол бекеттерінде, Алматы метрополитенінің 9 бекетінде тегін таратылады және «Караван», «Kok tengri» дүңгіршектерінде сатылады. Бағасы «Караван» дүңгіршектерінде 80 теңге.

А жариялану ақысы төленген мақалалар.

• ГАЗЕТ
«АЛМАТЫ-БОЛАШАҚ» АҚ
(Алматы қ., Мұқанов к-сі, 223«В»),
«ӨМІР-НҰР» ЖШС
(Талғар қ., Қонаев к-сі, 18)
БАСПАХАНАЛАРЫНДА БАСЫЛДЫ

• Тапсырыс №2397 /80

• Таралымы 7 000 ДАНА

ALMA
ALMATY MANAGEMENT
UNIVERSITY

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ
№1 УНИВЕРСИТЕТ!

2025 ЖЫЛҒЫ IQAA ҰЛТТЫҚ РЕЙТИНГІНДЕ ЖЕТЕКШІ
ГУМАНИТАРЛЫҚ - ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖОО РЕТІНДЕ ТАНЫЛДЫ

CALL-ОРТАЛЫҚ: +7 (727) 313-30-40, ЭЛЕКТРОНДЫ ПОШТА: INFO@ALMAU.EDU.KZ

Отырыс Қазақстандағы Жасанды интеллект жылы аясында және халықаралық технологиялық маңызды оқиғаларының бірі Digital Bridge 2026 форумы өтіп жатқан кезеңде ұйымдастырылды. Іс-шараны Almaty Management University (AlmaU) және Qazaq AI Research University (QAIRU) ұйымдастырды.

Жиында QAIRU ректоры **Сапар Тоқсанов** құттықтау сөз сөйлеп, жасанды интеллект мәселелері бойынша өңірлік ортақ ұстаным қалыптастырудағы университетаралық диалогтың маңызын атап өтті.

«Бүгінде университеттердің алдында, соның ішінде жасанды интеллектті дамытуға байланысты елеулі сын-қатерлер тұр. Сондықтан, осы сын-қатерлерге ортақ жауап қалыптастыру үшін тәжірибе мен пікір алмасудың маңызы зор. Мемлекет басшысы алдымызға жасанды интеллектті түрлі бағыттар мен салаларға интеграциялауды көздейтін „AI + X“ моделін дамыту міндетін қойды», – деді **Сапар Тоқсанов**.

AlmaU президенті әрі Rectors' Club: Central Asia+ негізін қалаушы **Асылбек Кожакметов** жасанды интеллекттің дамуы университеттерден тек білім беру технологияларын ғана емес, университеттік білім берудің қалыптасқан тәсілдерін де қайта қарауды талап ететінін атап өтті.

«Орталық Азия университеттері тек өзара байланыс орнатып, тәжірибе алмасумен шектелмеуі керек. Біз жоғары білім берудің болашағын қалыптастыруға және өңір университеттерінің дамуына бірлесіп үлес қосуымыз қажет. Әр университеттің өзіндік стратегиясы мен даму бағыты бар. Дегенмен, бәрімізге ортақ маңызды сұрақ бар: болашақтың университеті қандай болады? Rectors' Club: Central Asia+ бастамасын құруымыздың негізгі себептерінің бірі де осы. Біз тек өз университеттеріміздің дамуына ғана емес, келесі ұрпақтың болашағына да ортақ жауапкершілік арқалаймыз», – деп атап өтті **Асылбек Кожакметов**.

■ АВТОМАТТАНДЫРУДАН УНИВЕРСИТЕТТІ ҚАЙТА ТҮСІНУГЕ ДЕЙІН

Отырыстың негізгі баяндамашысы – Сакраменто қаласындағы Калифорния университетінің (АҚШ)

ALMAU MEN QAIRU ӨНІР РЕКТОРЛАРЫН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ДӘУІРІНДЕГІ ЖОҒАРЫ БІЛІМНІҢ БОЛАШАҒЫН ТАЛҚЫЛАУҒА ЖИНАДЫ

2026 жылғы 2 қазанда Астанада «ЖИ-ден кейінгі университеттер: жаңа көшбасшылық, адами өлшем және Орталық Азия+ университеттерінің болашағы» тақырыбында Rectors' Club: Central Asia+ клубының 8-отырысы өтті. Өңірдегі жетекші университеттердің басшылары мен сарапшылары жасанды интеллекттің білім беру үдерісіне, ғылыми-зерттеу қызметіне және университеттің рөліне ықпалын талқылап, технологиялық өзгерістер жағдайында адамның дербестігі мен жауапкершілігін сақтауға бағытталған шешімдерді қарастырды.

білім беру факультетінің профессоры, университеттің бұрынғы Chief AI Officer-ы, Universities After AI кітабының авторларының бірі **Александр Сидоркин** болды.

Ол «ЖИ дәуіріндегі ойлау: автоматтандырудан реляциялық университетке дейін» тақырыбында баяндама жасады: «ЖИ күнделікті және операциялық міндеттердің бір бөлігін өз мойнына алған сайын, адам үшін технологияны толықтыратын дағдыларды дамыту маңызды бола түседі. Олардың қатарында сыни ойлау, басқару, көшбасшылық, шешім қабылдау, шығармашылық және ЖИ құралдарымен тиімді жұмыс істей білу бар», – деп атап өтті.

■ ЖИ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ АДАМ ЖӘНЕ УНИВЕРСИТЕТ

Баяндамадан кейін «ЖИ жағдайындағы адам және университет» тақырыбында панельдік пікірталас өтті. Модератор – QAIRU халықаралық ынтымақтастық жөніндегі проректоры **Мадина Тыныбаева**.

Қатысушылар жасанды интеллект білім беру үдерісінің бір бөлігіне айналған жағдайда университеттегі адамның дербестігі мен шешім қабылдау қабілетін қалай сақтауға болатынын талқылады. Сондай-ақ, сыни ойлау, өз бетінше шешім қабыл-

дау, шығармашылық және академиялық адалдық мәселелеріне ерекше назар аударылды. Негізгі мәселелердің бірі білімді бағалау жүйесі болды. Панель барысында оқытушы рөлінің өзгеруі, білім берудің пәндік моделінің болашағы, жаңа құзыреттерді дамыту және жаһандық технологиялық жетістіктерді енгізу кезінде университеттерінің мәдени және академиялық ерекшелігін сақтау мәселелері де қарастырылды.

Пікірталасқа:

- Халықаралық ақпараттық технологиялар университетінің (МУИТ) президенті, цифрлық трансформация және жасанды интеллект саясаты бойынша сарапшы **Рустем Бигари**,

- Maqсут Narikbayev University (MNU) Басқарма Төрағасының ғылым, инновациялар және жасанды интеллект жөніндегі орынбасары **Сергей Пен**,

- Tashenev University ректоры **Жанар Рысбекова**,

- ChangeSchool даму жөніндегі директоры, ехе-

cutive education, инновациялар және кәсіпкерлікті дамыту саласындағы сарапшы **Нил Маршалл**,

- Nazarbayev University зерттеулер және инновациялар жөніндегі вице-проректоры **Бьёрн Биргиссон** қатысты.

■ ПІКІРТАЛАСТАН БІРЛЕСКЕН ШЕШІМДЕРГЕ ДЕЙІН

Отырыстың практикалық нәтижелерінің бірі **Astana AI Declaration 2026** – университеттердің жасанды интеллект жөніндегі Астана декларациясын әзірлеу болды.

Құжат ЖИ дәуіріндегі жоғары білімді адамға бағдарланған трансформациялаудың ортақ негізін қалыптастырады және университеттерінің осы бағыттағы бірлескен жұмысты дамытуға дайындығын көрсетеді.

Отырыс аясында «**Университеттерді трансформациялау шеңбері**» атты интерактивті воркшоп өтті. Оны Global Education Futures бас атқарушы директоры, білім берудің болашағы және жүйелік өзгерістер жөніндегі сарапшысы **Павел Лукша** жүргізді.

■ ALMAU MEN QAIRU АРАСЫНДАҒЫ ҰНТЫМАҚТАСТЫҚ

Отырыс аясында AlmaU мен QAIRU ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойды. Құжат бірлескен білім беру және ғылыми-зерттеу бастамаларын дамыту, сараптамамен алмасу, сондай-ақ білім беру, жасанды интеллект және кәсіпкерлік тоғысындағы жобаларды жүзеге асыруды көздейді.

Меморандумға QAIRU ректоры **Сапар Тоқсанов** және AlmaU ректоры **Тимур Булдыбаев** қол қойды.

ОСЫЛАЙША, RECTORS' CLUB: CENTRAL ASIA+ ОТЫРЫСЫНЫҢ КҮН ТӘРТІБІ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІН ТАЛҚЫЛАУДАН ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ТЕХНОЛОГИЯЛАР БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ОРТАСЫНЫҢ БІР БӨЛІГІНЕ АЙНАЛҒАН ЖАҒДАЙДА УНИВЕРСИТЕТ ҚАНДАЙ БОЛУЫ КЕРЕК ДЕГЕН НЕПІЗГІ МӘСЕЛЕГЕ АУЫСТЫ.

МАҚАЛАНЫҢ
ТОЛЫҚ
НУСҚАСЫН
ГАЗЕТТІҢ
САЙТЫНАН
ОҚЫҢЫЗ

